

& folk kirke

HELSINGØR STIFT

#5 | 2016

FORLAD OS VOR SKYLD ...

**DERFOR BLEV DU DØBT | VI ER I VERDEN SOM KROP | MENNESKET, DER VILLE
VÆRE SKYLDIG | AT BÆRE SKYLDEN | KAIN OG ABEL | ET BRUSEBAD AF SKYLD
OG SKAM | RELIGIØS FORSONING I EN STRIDSZONE | UNDSKYLD | SKAM DIG! |**

Læs Folk&Kirke på tablet, computer eller smartphone
www.fkmagasin.dk

Folk & Kirke er et gratismagasin udgivet af Helsingør Stift - en del af Folkekirken

KOLOFON Folk & Kirke
udgives af Helsingør Stift
Hestemøllestræde 3A
3000 Helsingør
4921 3500

Ansvarshavende redaktør
Rebecca Rudd
Redaktion
Ninna Brenøe, Rebecca Rudd,
Mette Salomonsen, Miklos Szabo
Redaktionsudvalg
Lise-Lotte Rebel, Ove Kollerup,
Grethe Bøje, Jannik Theilgaard, Sarah Auken
Grafisk tilrettelæggelse
salomet grafik
Fotograf
Miklos Szabo

Magasinet er finansieret af stiftsrådet, Helsingør stift.

1. udgave, 5. årgang, 2016
1. oplag
ISSN 2245-8816
Tryk PE Offset, Tomrøvej 9, 6800 Varde
Papir Munken Lynx

Det defekte menneske

Skyld og skam. Det kan virke som tunge emner at tage op, men intet menneske kommer gennem livet uden at stifte bekendtskab med begge dele. Derfor er de også vigtige elementer i kristendommen, når det handler om vilkårene for selve det at være menneske.

På den ene side er der skylden for alt det, man gør forkert, og samtidig skammen over ikke at kunne gøre det rigtige.

“For det gode, som jeg vil, det gør jeg ikke, men det onde, som jeg ikke vil, det gør jeg,” sagde Paulus, en af kristendommens grundlæggere. Og Luther, protestantismens fader, ville holde os fast på alt det, vi ikke kunne, så vi tomhændede kunne omvende os og stole på Guds nåde.

Man kan, som mange har gjort det gennem tiden, med rette beskyldt kristendommen for at ville fremme skylden og skammen, og det er vel egentlig en ret dårlig salgsteknik, for hvem vil ikke gerne undgå den slags følelser?

Her i magasinet spørger vi omvendt om skyldfølelsen, eller syndserkendelsen, som det hedder i den kristne terminologi, er nødvendig for at være et godt menneske? Et værn mod overdreven egoisme og individualisme?

Tine Byrckel tager en *tour de force* gennem skyldens historie for at konkludere, at uden skyld og skam duer helten ikke, mens *Sarah Auken* har talt med en ung pige, som skammer sig over sin krop, og lader den bære ansvaret for alt, hvad der er galt mellem hende og de andre. Journalisten *Anders Haubart Madsen* har talt med en skyldig, der sidder i fængsel og en

fængselspræst om skyldens anatomi - er tilgivelse mon mulig?

Et andet aspekt af tilgivelsen er forsoning, og vi kender de store forsoningskomitéer, men hvordan forholder det sig, når religion er selve stridens kerne? Kan man forsones uden at opløse de religiøse forskelle? *Katrine Tschemerinski* tog til Jerusalem og spurgte sig for blandt rabbinere, præster og imamer.

Lise-Lotte Rebel, biskoppen i Helsingør Stift, skriver om den følelse af skyld, som er tung at bære, og forfatteren *Knud Romer* gør det samme i et særdeles åbenhjertigt bekendelsesskrift.

På forsiden ser vi en voksen mand, der bliver vasket. Og første opslag handler om dåben. Hvorfor? Jo, fordi dåben er kristendommens svar på skyldfølelsen. Nok er du skyldig, som et grundvilkår, men du er også tilgivet. Givet dig selv tilbage, og givet et løfte om forsoning.

Man kan sige, at dåben er garanti for, at det aldrig er så slemt, at det ikke kan blive bedre. Tegnet på at alt håb aldrig er ude.

Rebecca Rudd
Ansvarshavende redaktør

4

DERFOR BLEV DU DØBT

Verden er ikke perfekt, og du bliver heller aldrig perfekt eller uden skyld. Det er ikke meningen.

30

ET BRUSEBAD AF SKYLD & SKAM

"Skyld og skam? Det er luften, jeg har åndet, så længe jeg husker." Forfatter og debattør Knud Romer skriver om at skamme sig.

5

VI ER I VERDEN SOM KROP

Det lille barn råber "se mig - se mig" og forventer et kærligt blik fra sine omgivelser.

34

RELIGIØS FORSONING I EN STRIDSZONE

Religion fremhæves som kilde til konflikt, men i Jerusalem er der religiøse ledere, der tror på forsoning.

12

MENNESKET, DER VILLE VÆRE SKYLDIG

Siden Adam og Eva har skyldfølelsen været menneskets trofølgsvend.

42

SKAM DIG!

At anvende religion som skammens udløser, er et velkendt fortællegreb, som går igen i mange af de serier vi har fulgt med i gennem årene.

18

AT BÆRE SKYLDEN

Hvordan er det at være den skyldige i dagens samfund? Vi har talt med en indsat.

46

FORLAD OS VOR SKYLD

"Et menneske kan komme til at se noget om sig selv, noget, det ville ønske, det aldrig havde set." Biskop Lise-Lotte Rebel skriver om tilgivelsens nødvendighed.

24

KAIN & ABEL

Forfatteren Ida Jessen har gendigtet fortællingen om Kain og Abel.

Derfor blev du døbt

Verden er ikke perfekt, og du bliver heller aldrig perfekt eller uden skyld. Det er ikke meningen. Det kan være smertefuldt at ramme ved siden af, at fejle og at gøre det forkerte, men det er et vilkår ved livet. Et vilkår, som vi kan have svært ved at acceptere. Netop derfor blev du døbt. For denne smerte, denne skam over din skyld, kan du drukne i din dåb. Dåben er som forsmagen på en fremtid, hvor skammen over alt det, du ikke er og kan, er ophørt.

Dåben er tegnet på, at afstanden mellem det som er og det som burde være, kan overskrides.

Dåben er et kærtegn. Som en forældres strøg over barnets pande.

Det går nok. Du er elsket.

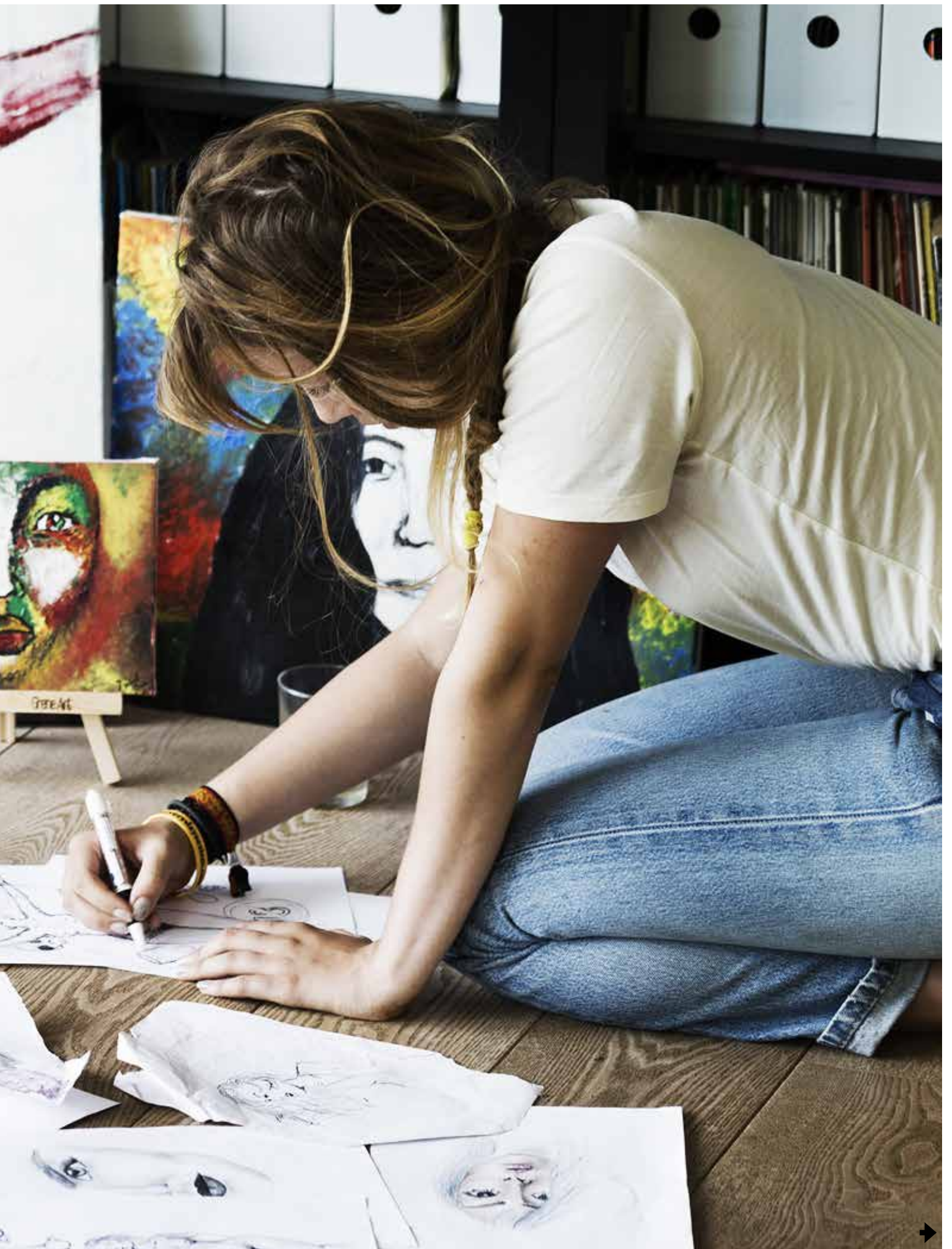

INTERVIEW Vi er i verden som kroppe, der bliver set på, og har brug for den andens blik på os. Det lille barn råber "se mig - se mig" og forventer et kærligt blik fra sine omgivelser. Men hvad sker der, når dette blik bliver til et dømmende blik? 17-årige Isabel fortæller.

Af Sarah Auken

VI ER I VERDEN SOM

KROP

Jeg tog svømmeshorts og en T-shirt på uden på badedragten. Ingen skulle se, hvordan jeg så ud; jeg var bange for, at andre skulle se, hvor tyk jeg var.” Sådan beskriver Isabel et besøg i svømmehallen, da hun var 11 år, og fortsætter: ”Når jeg ser tilbage, kan jeg godt se, at det var fjollet, men ikke desto mindre var det sådan, jeg havde det. Jeg havde lige været igennem en periode, hvor jeg stadig havde lidt hvalpefedt på kroppen – og mine veninder var så sygt anoreksitynde, at jeg følte mig fed.”

Når Isabel taler, er det svært at forestille sig, at hun på nogen måde skulle føle sig plaget af sit udseende. Hun fremtræder som en selvsikker ung kvinde, der har styr på det hele. Hun er 17 år, afslutter lige om lidt sin efterskole og fortsætter på gymnasiet på en samfundsfaglig linje.

Isabel er vokset op i en mindre by og beskriver sin barndom som god og tryk, på trods af at hun havde svært ved at få venner. Men midt i 5. klasse vågner den tanke hos hende, at det er nogle bestemte skønhedsideal, som dikterer, hvordan hun bliver opfattet – og dermed også, om hun bliver udelukket af fællesskabet. ”Jeg var sådan én, der gik i drengetøj og nægtede at børste mit hår. Men så slog det mig: ’Hov, jeg har en krop, men jeg er alt for tyk – jeg skal se ud på en bestemt måde, før jeg bliver accepteret.’”

Det var ikke kun i svømmehallen, at Isabel var bange for at tiltrække sig opmærksomhed. Hver gang hun skulle et sted hen, hvor hendes krop kunne ses, fx på stranden, sugede hun sin mave voldsomt ind ”på den der unaturlige måde, hvor man kunne se mine knogler stikke ud”. Tanken om overvægt var konstant og fyldte meget i hendes bevidsthed. ”Der var ikke nogen, der skulle se at jeg havde deller – for det var bare det mest pinlige! Når vi viste billeder i klassen efter sommerferien, havde jeg cuttet kroppen af, så det eneste, man kunne se på mine billeder, var et hoved og en vandkant i baggrunden; det så rigtig dumt ud,” fortæller hun.

Isabel var flov over, hvordan hun så ud, men skammede sig for meget til at tale med nogen om det: ”Men på et tidspunkt spurgte min veninde mig om, hvorfor jeg havde de dér badebukser på, for ’det ser da endnu mere dumt ud, at du har så meget tøj på.’”

Veninden havde helt ret, og selvom det på det tidspunkt gik fuldstændig hen over hovedet på Isabel, ved hun det godt i dag: ”Jeg var slet ikke så tyk, som jeg bildte mig ind. Det er helt tydeligt, at jeg havde et dårligt selvværd, men jeg gik rundt og forestillede mig, at de grinede af mig, fordi jeg var tyk.” Isabel fortsætter: ”Jeg var virkelig bange for, hvad de andre syntes om mig, måske fordi jeg i forvejen ikke havde specielt mange venner – jeg blev set lidt ned på i klassen. Jeg følte mig som et misfoster – som én der ikke passede ind, det var ikke kun, hvem man var – det var også ens udseende.”

Ønsker at blive elsket

At være optaget af sit udseende er ikke usædvanligt, fortæller Mogens Lindhardt, der er teolog og har undersøgt fænomenet skam, og hvad det gør ved os. Der er en tæt forbindelse mellem et menneskes identitet og dets krop. Kroppen er et vilkår for mennesket, og derfor er kontrollen med kroppen væsentlig for os. Når man bliver bevidst om sig selv som menneske, erfarer man samtidig sig selv som krop.

Kroppen er den form, vi viser vores medmennesker, forklarer Mogens Lindhardt. De ser os i kroppen, og de ser os som krop: vores kroppe er så at sige altid eksponeret for andres blikke, og dermed er vi selv eksponerede, for vi kan ikke løsrive os fra vores kroppe. Man ser kroppen og bedømmer personen. Derfor kommer vi også til at navigere ud fra os selv som kropslige identiteter, og derfor søger vi at have kontrol med vores krop.

”Vi ønsker at blive set, at blive elsket, og derfor lægger vi paradoksalt nok maske på kroppen, når vi træder frem for omverdenen. Men det handler ikke nødvendigvis om at skjule os; oftere handler det faktisk om at styre, hvordan vi bliver set, så omverdenens opfattelse af os, kan komme i overensstemmelse med det billede, vi gerne vil have af os selv – det, vi gerne vil ses for,” fortæller Mogens Lindhardt.

Skamfuldt at se forkert ud

Isabel følte sig ensom, og i sin fritid var hun meget på nettet. Hun så en masse makeupvideoer på YouTube og brugte også lang tid på Tumblr. Der mødtes hun af piger, der alle

”

Jeg gik rundt og forestillede mig, at de grinede af mig, fordi jeg var tyk.

Isabel

var åleslanke, solbrune og med langt hår. Hun syntes, at de lignede engle. ”Jeg var fuldstændig fascineret af dem, og jeg syntes, de var det smukkeste i verden. Men det fik mig til at føle mig endnu mere forkert, for jeg var på ingen måde som dem – og hvis ikke jeg kunne være det – ja, så var jeg ikke noget.” Isabel konkluderer: ”Hvis man ikke kan være flot – så kan man ikke være nogen.”

Isabel begyndte at kaste op, hver eneste gang hun havde spist: ”Jeg havde efter min egen mening meget små bryster, og det så ikke godt ud, da min mave ikke er så flad.” På et tidspunkt var det helt oppe på fem gange om dagen. Det var en grotesk og uvirkelig oplevelse, fortæller hun. ”Når man finder sig selv ude på toiletet og tænker, ’hvorfor gør jeg det her?’ så bliver man endnu mere sur på sig selv og tænker: ’Så fortjener jeg det jo nok!’ Man ryger ind i en

”

Jeg burde være ligeglad, men det er svært.

Isabel

ond cirkel og får dårlig samvittighed over, at man gør det, og så gør man det igen. Det er forbundet med skam, skam over min krop. Jeg oplever det, som at samfundet synes, jeg ser forkert ud, og at jeg derfor har en pligt til at gøre noget, og bør skamme mig og straffe mig selv, når det ikke lykkes ordentligt. Jeg ved jo godt, at man skal elske sig selv, og det er jo nok også mig selv, som går mest op i det. Men der findes kun slanke mennesker i medierne. For eksempel så ser du ikke en nyhedsvært i fjernsynet, der er overvægtig. Det er kun i reportager om fedme, man ser mennesker med ekstra kilo på kroppen. Det lærer jo én, at det er forkert at se sådan ud!”

Selvfremsstilling, selvkontrol og kontrol

Mogens Lindhardt bekræfter, at oplevelser af kontrol og kontroltab, accept og afvisning ofte netop knytter sig til vores ➔

”

For når vi mister kontrollen med kroppen, mister vi også kontrollen over andres opfattelse af os, og står derfor blottede tilbage.

Mogens Lindhardt

kropslige fremtræden: ”Det, der kan blive sygeligt i forbindelse med for eksempel spiseforstyrrelser, er sådan set bare en forstærket udgave af oplevelser, vi alle sammen har. Vi prøver alle at dirigere både vores selvopfattelse og andres opfattelse af os ved at organisere os kropsligt”.

Derved søger vi at styre, hvordan vi fremtræder og opfattes i sociale sammenhænge. At klæde sig efter lejligheden, eller ordne sig, barbere sig, lægge makeup eller andet, er at styre – eller forsøge at styre – hvem det er, de andre ser, hvem det er, de reagerer på. Mogens Lindhardt fortsætter: ”Det er at lægge en maske, men det er også at vise sig selv frem på en bestemt måde: Den måde vi gerne vil ses på. Når en taler altid retter skjorten, stryger nederdelen på plads eller tjekker, at gylpen er lukket, lige når vedkommende rejser sig for at holde tale, har det at gøre med dette: Taleren er ved at vise sig frem, ved at eksponere sig, og derfor bliver kontrollen med kroppen ekstra vigtig. Når vi mister kontrollen med kroppen, mister vi også kontrollen over andres opfattelse af os, og står derfor blottede tilbage: Vi kommer til at vise sider frem af os selv, vi ikke ønsker, andre skal se.”

Også oplevelsen af på en måde at være to personer, en, der bedømmer, og en, der

dømmes er i udgangspunktet en almen erfaring. Mogens Lindhardt: ”Hver gang vi retter på os selv, vælger tøj, trimmer kroppen, maskerer os, er vi i en sådan dobbeltrolle. På den ene side er vi den, der betragter os selv, ser hvad der mangler, og retter på det. På den anden side er vi netop genstand for nøjagtig den samme bedømmelse. Vi er den, hvis mangler bliver set, den der må rettes på for at kunne passe ind. Dermed har vi også inderliggjort den sociale kontrol og den sociale kritik, vi kunne møde fra vores omgivelser. Vi bærer andre menneskers bedømmelse med i os selv og ser os selv – eller prøver at se os selv – gennem deres øjne”.

Spejlkabinettet

Den bedømmelse er jo på mange måder nødvendig; men som Isabels eksempel viser, kan der hurtigt komme en troldsplint i øjet, når man betragter sig selv. Man kan ikke foregribe andres blik på sig, kun sin egen forestilling om, hvad de andre ser. Men der er mange ting, som kan forvirre og forvride den forestilling – ens eget selvbillede, ens behov for at blive accepteret eller ligefrem elsket af andre. Man kan heller ikke se, at ens bekymring for, hvordan andre ser en, er almenmenneskelig. Man

”

Man kan ikke foregribe andres blik på sig, kun sin egen forestilling om, hvad de andre ser.

Mogens Lindhardt

kan ikke se de andres usikkerhed, deres ønske om at blive accepteret og elsket, deres forsøg på at gætte, hvad man selv mener om dem osv. I sådan et spejlkabinet kan forvirringen – og fortvivlelsen – hurtigt blive refleksionens følgesvend. Mogens Lindhardt peger på en af de berømteste af Davidssalmerne fra Det gamle Testamente, salme 139, der begynder sådan her: *Herre, du ransager mig og kender mig. Du ved, om jeg sidder eller står, på lang afstand er du klar over min tanke; du har rede på, om jeg går eller ligger, alle mine veje er du fortrolig med.*

Han fortæller: ”Salmen beskriver Gud, som den der kender mennesket til bunds og altid følger det – til verdens yderste kant og helt ned i dødsriget. Den er blevet læst som en overvågningspsalm, fordi man ikke kan flygte fra og ikke skjule sig for Gud. Men ser man salmen i lyset af evangeliet, viser der sig et andet billede. Det er en Gud, som ser gennem al isolation og alle usikkerheder til mennesket selv, og som kender – og elsker – dette menneske. Pointen er altså ikke bare, at over for Gud kan mennesket ikke gemme sig, men snarere at mennesket aldrig lades alene; at mennesket ikke behøver at skjule sig, at det ikke behøver at maskere sig.”

Mogens Lindhardt citerer Romerbrevet: *For jeg er vis på, at hverken død eller liv eller engle eller magter eller noget nuværende eller noget kommende eller kræfter eller noget i det høje eller i det dybe eller nogen anden skabning kan skille os fra Guds kærlighed i Kristus Jesus, vor Herre.*

”Det betyder naturligvis ikke, at vores almindelige kontrol med vores fremtræden ikke stadig er nødvendig. Selvfølgelig tjekker vi vores fremtræden i spejlet, inden vi går hjemmefra. Men den oplevelse af frygt og isolation, den frygt for at afsløres, der kan knytte sig til disse selvspejlinger, er overvundet. Man er så at sige ikke alene i spejlkabinettet.”

At vise sig frem

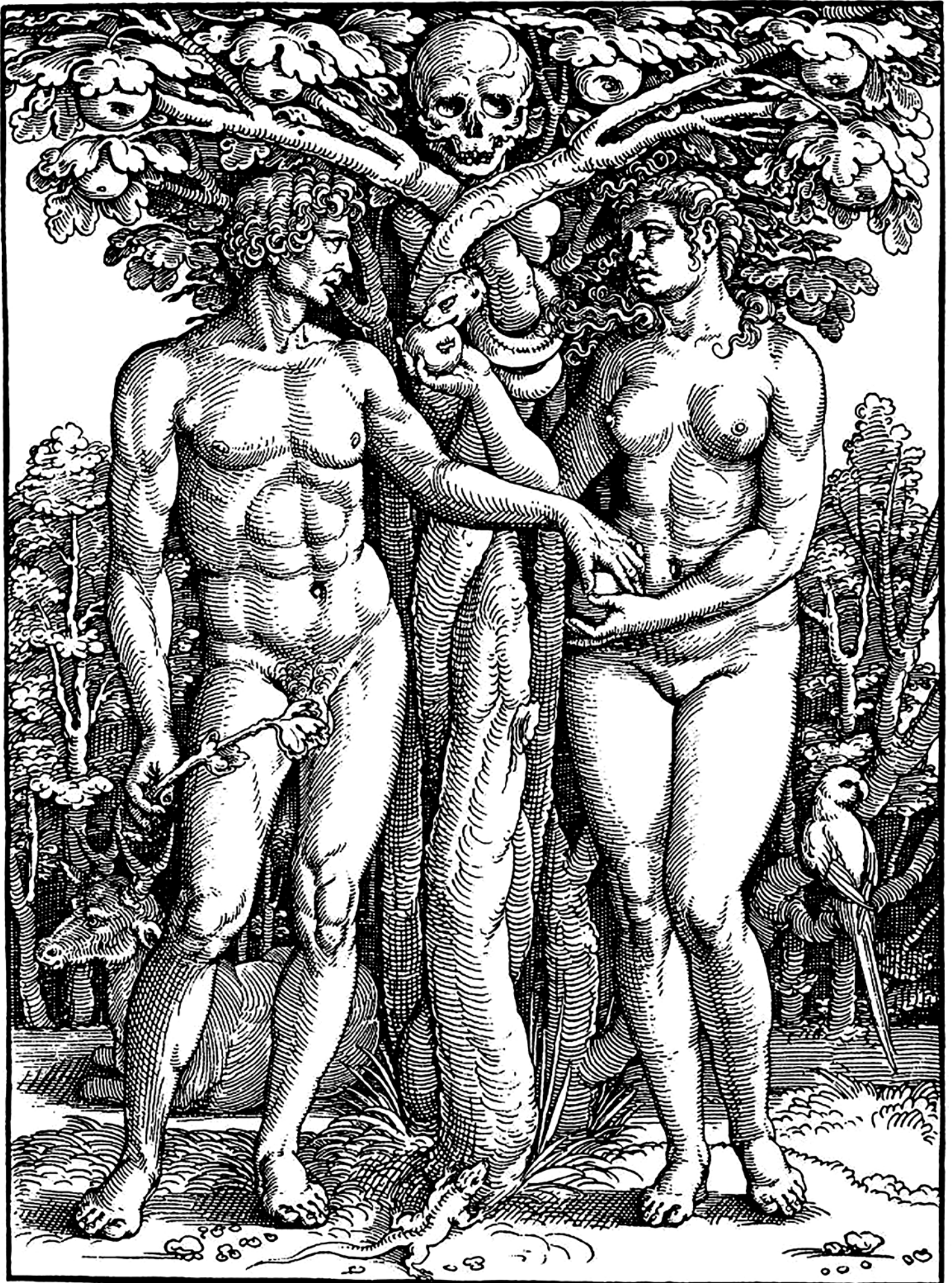
Nu, halvandet år senere, er Isabel ved at være kommet på benene igen. Hun kaster sjældent op og prøver, så godt hun kan, at spise almindeligt. Men hun kan stadig-

væk få følelsen af at være forkert, når hele hendes hverdag fyldes af perfekte kvinder: på nettet, i reklamer, i fjernsynet, stort set overalt.

Isabel færdes hjemmevant på de sociale medier, Facebook, Instagram, Tumblr og Snapchat. ”På Facebook er det nemt at få mange venner – i begyndelsen blev jeg venner med alle mulige, og jeg fik mange likes. Først var det fedt, men har jeg helt klart fortrudt nu. Min Instagramprofil har jeg brugt ret meget tid på, for der føler jeg, at jeg kan udtrykke mig – der kan jeg være mig selv, jeg skriver digte, maler og kan lide at tage billeder. Jeg føler, at jeg er en del af et fællesskab, hvor nogen også ser mig som andet end en krop.”

Men kroppen er der stadig, og skammen står altid på spring. En dag poster Isabel et billede af sin mave, og det afføder en større diskussion i kommentarsporet, hvor tonen nogle gange bliver meget grov og personlig: ”Der var en, der skrev, at jeg var en ’slut’. Han mente, at det var forkert og udtryk for, at jeg var billig, ekshibitionistisk og popularitetshungrende, når jeg viste mave. Og det var jo slet ikke det, jeg ville, jeg havde bare lyst til at vise en mave, jeg var stolt af – jeg har før været frustreret over den, og nu var jeg så endelig nået til et punkt i mit liv, hvor jeg rent faktisk var tilfreds med, hvordan jeg så ud. Og egentlig synes jeg, at han skulle være glad på mine vegne eller blande sig uden om!” +

Mennesket, der ville være skyldig

ESSAY Siden Adam og Eva har skyldfølelsen været menneskets tro følgesvend, en følgesvend vi ofte vil ryste af os, men kan det ansvarlige menneske undgå at være skyldig? Af Tine Byrckel

Umiddelbart efter ungdomsoprøret i '68 i starten af halvferdserne, umiddelbart efter ungdomsoprøret i '68 og i en tid, hvor man i høj grad diskutererede, om der fortrinsvis var psykologiske, sociale eller økonomiske grunde til menneskers handlinger, skrev forfatteren Henrik Stangerup en lille science fiction-roman med titlen *Manden der ville være skyldig*.

Stangerup var uddannet teolog og stærkt inspireret af eksistentiale tænkere som Camus, Sartre og Kierkegaard.

Historien om skam, skyld og tilgi-

velse kan helt sikkert skrives ved en historisk gennemgang af de mono-teistiske religioner over jødedom og katolicisme til protestantisme. Men måske er det også en historie som skrives med ethvert menneske, der fødes og bliver menneske ved at tage ansvar, svare for sig selv.

Stangerup så i alle tressernes forklaringsmodeller en fare for, at det var selve mennesket, som var ved at forsvinde. Det, som blev hældt ud med badevandet med parolen om, at "det er samfundets skyld", var selve det ansvarlige menneske. Et menneske, som uanset baggrund og historie har frihed til at handle og dermed også må stå til ansvar for sine handlinger.

Hovedpersonen i Stangerups

roman har slået sin kone ihjel, en forbrydelse mod et af de helt grundlæggende bud, og det har samfundet en række gode forklaringer på, forklaringer der alle frikender ham.

Kirkens ansvar

I hundredvis af år har kirken haft to ansigter: På den ene side var den det sted, hvor fordømmelsen var at finde, med buddene og den uundgåelige synd der strakte sig helt tilbage til syndefaldet som en arv fra Det Gamle Testamente. Men på den anden side var den netop også tilgivelsens sted, med syndsforladelsen og Jesu død på korset for alles skyld. Netop forholdet mellem fordømmelse og tilgivelse har da også været afgørende for de ➔

Stangerup så i alle tressernes forklaringsmodeller en fare for, at det var selve mennesket, som var ved at forsvinde. Det, som blev hældt ud med badevandet med parolen om, at "det er samfundets skyld", var selve det ansvarlige menneske.

Skal vi da sige, at loven er synd? Aldeles ikke! Men synden kom jeg først til at kende gennem loven. Begæret vidste jeg ikke af, før loven sagde: »Du må ikke begære!«. Men med budet fik synden et påskud og vakte al slags begær i mig. For uden lov er synden død. Jeg levede engang uden lov, men da budet kom, levede synden op, og jeg døde. (Romerbrevet, kap. 7, vers 7-11.)

omvæltninger, der er sket inden for kirken.

Magtfulde paver byggede i Midaldertiden en kirke op, og gjorde den ikke mindst til et økonomisk foretagende. Det blomstrende salg af afladsbreve, hvor man kunne købe sig fri af den skyld, der risikerede at føre direkte i helvedes flammer, skulle blive en af anledningerne til Luthers forargelse, hans genlæsning af Biblen og reformationen. I den protestantiske kirke er gudsforholdet derfor gjort personligt. Forholdet til den så tunge skyld, må man selv afgøre med Gud, hverken paven eller en præst har noget særligt mandat til at afgøre om ens handlinger er forkerte eller om de kan tilgives.

Skyldens åg

Men hvad vil det i det hele taget sige at være skyld i noget, og er det noget, vi for alvor ønsker at slippe for? '68-opgøret var et oprør mod autoriteter, pligt og skyldfølelse, alle åg skulle kastes bort, men hvilken slags menneske er man uden sans for handlingers betydning og dermed ansvar og skyld?

Allerede en af de første kirkefædre, Paulus, formulerede hvor paradoksalt forholdet mellem loven og synden er. For uden lov ingen synd, men hvorfor så indføre loven?

"Skal vi da sige, at loven er synd? Aldeles ikke! Men synden kom jeg først til at kende gennem loven. Begæret vidste jeg ikke af, før loven sagde: »Du må ikke begære!«. Men med budet fik synden et påskud og vakte al slags begær i mig. For uden lov er synden død. Jeg levede engang uden lov, men da budet kom, levede synden op, og jeg døde." (Romerbrevet, kap. 7, vers 7-11.)

Det er denne død i synden, som dåben atter vasker den kristne fri for. Men tilbage står det, at der synes at skulle en del bevægelser til: Loven, synden, døden, tilgivelsen, og dermed også en særlig fortolkning af opstandelse.

For de eksistentialistiske filosoffer som Stangerup refererede til, da han bekymrede sig om ansvaret og det frie menneske, er det centralt, at vi bestemmer, hvem vi selv er. Det gør vi gennem de valg og de handlinger, vi foretager os. *Livets*

mening beror udelukkende på de valg, vi træffer. Et subjekt bliver til ved at svare for sig selv, hævder disse filosoffer. Hvert eneste valg peger tilbage på den, der vælger. Uden valg er der ifølge eksistentialisterne ikke et subjekt, i al fald ikke et autentisk subjekt. Gør man blot det samme som alle andre, er man ikke sig selv, man er ikke engang et selv. Da Kierkegaard i sin tid lagde grundlaget for denne eksistentialistiske tænkning, skete det i protest mod den tyske filosof Hegels idé om en næsten automatisk dialektisk udfoldelse af ånden. I modsætning til Hegel, mente Kierkegaard, at der skulle en form for brud eller spring til, før et selv kunne udfoldes.

Alle disse tanker forudsætter et andet filosofisk begreb, som stadig forekommer ret uforståeligt og mærkeligt, nemlig *den frie vilje*.

Den frie vilje

Vi opererer med den frie vilje overalt i samfundet. Hele retsstaten er bygget op om det, at vi formodes selv at bestemme, hvad vi foretager os. Det er stadig sådan, at de eneste undtagelser fra at være

ansvarlig, er at være umyndig, dement eller vurderet sindssyg i gerningsøjeblikket.

På mange måder er frihed et besynderligt begreb. Et begreb vi endnu ikke har kunnet forklare ud fra den videnskab, så mange bekender sig til. I dag kan vi måske smile lidt af Hegels idé om en ånd, som udfolder sig gennem historien, det virker spekulativt og for filosofisk, men vores egen tids forståelse af frihed er også temmelig mystisk. Hvis vi er vores hjerner, som det ofte siges, hvor der foregår en række elektriske og kemiske forbindelser, hvordan kan der så overhovedet være tale om frihed? På scannere kan man se, at der umiddelbart før et valg eller en handling foregår visse processer i hjernen, går forud for handlingen og endog forud for den bevidste beslutning. Er det så disse processer, der er skyld i valget?

For på trods af det moderne menneskes – det naturvidenskabelige menneskes – årsagsforklarende verdenssyn, opererer vi ikke desto mindre med den frie vilje uafsladligt. Det er næsten paradoksalt, at selv den videnskabsmand, som er i færd med at forske

i scannerbilledet af hjernen, selv har valgt at udføre netop det forskningsprojekt. Friheden er et blindt punkt, selv midt i videnskaben.

At tænke over menneskets frihed som forudsætning for både skyld og skam er en måde at pege på, at ganske vist er syndernes forladelse og tilgivelsen vigtig, men inden da er det måske skylden, som er vigtig. Det er det, Stangerup bekymret peger på med sin roman *Manden der ville være skyldig*. Skylden og dermed ansvaret lægger et grundlag for det, vi mennesker er. Stort set alle teologiske diskussioner, lige siden de første kristne, har været forsøg på at bestemme, hvordan Loven, skylden og tilgivelsen forholdt sig til hinanden.

Utopien

Et af ungdomsoprørets helt store projekter var netop at sætte sig op imod enhver autoritet, både de statslige institutioner, men også kirkens. Måske det man kunne kalde *loven*. Seksuel frihed var også på programmet. Utopien var, at det frie menneske ikke længere skulle være underlagt nogen af de former, loven kunne

siges at antage. Skam og skyld var noget arkaisk, som det gjaldt om at slippe ud af. Alle sang med på Trilles sang om Øjet, om at "ham Gud, han er eddermaneme svær at få smidt ud".

Men Stangerup peger på, at der måske er noget fundamentalt menneskeligt, som fjernes, hvis samvittigheden ikke længere er til stede. Det kan formuleres som et paradoks: Hvis der er fuldkommen frihed, hvad betyder frihed så? Janis Joplin sang i de samme år: "Freedom is just another word for nothing left to loose." Frihed er blot et andet ord for ikke at have noget tilbage at miste. I al fald hvis frihed er det samme som slet ikke at skulle vælge.

Man kan allerede i historien om syndefaldet fornemme de problemer, som teologer i årtusinder har diskuteret og som handler om, hvordan denne mystiske frihed indtræder. Adam og Eva måtte gøre alt i Paradiset, blot ikke spise frugten af kundskabens træ. Hvad er det for et mærkeligt tilfældigt forbud, Gud her sætter for det menneske, han har skabt? Lige meget, hvordan man vender og drejer det, synes det i al fald netop ➔

I modsætning til Hegel, mente Kierkegaard, at der skulle en form for brud eller spring til, før et selv kunne udfoldes. Alle disse tanker forudsætter et andet filosofisk begreb, som stadig forekommer ret uforståeligt og mærkeligt, nemlig den frie vilje.

at være med selve forbuddet at også friheden sættes, en frihed, som er anderledes, end den dyrene har. En frihed til at vælge, som opstår med selv den mindste lov.

Vi ved så også, hvad resultatet af overskridelsen var for Adam og Eva, forvisningen fra Paradiset og det der lige siden har været menneskehedens grundbetingelse: døden og seksualiteten. Vi ved, at vi skal dø, og vi ved, at vi er nøgne. Der sættes fra starten noget fundamentalt skamfuldt ved det seksuelle, vi dækker vore kønsorganer. Drømmen i '68 var måske at rive alle figenblade væk, at det var muligt at nå tilbage til Paradiset.

Begrænsningen

Det var ikke kun Stangerup, der omkring 1968 vidste noget om, at studenteroprørernes utopier i denne forstand overså noget.

På trappen ved Sorbonne i Paris diskuterede den franske psykoanalytiker Jacques Lacan med de studerende. Lacan var netop i de år meget optaget af det, han kaldte *faderfunktionen*. Det har en del at gøre med, hvad vi her forsøger at forklare. Lacan mente, at der ganske enkelt er brug for en lov, noget

bestemt og symbolsk, for at et lille menneske kan blive til. De overskridelser de unge studerende i Paris krævede i '68 og diskuterede med Lacan, kræver netop *noget* at overskride. Utopien om frihed er utopi, fordi der slet ikke er frihed uden valg og mulighed for overskridelse. Der må være en grænse, kan man sige. Børn der ikke får givet denne grænse, bliver grænse-søgende, som man kalder det, som om de igen og igen må søge denne grænse. For er der noget, der er angstfremkaldende, er det det grænseløse. Kierkegaard beskriver det i *Begrebet Angest*, når han taler om en ånd, som endnu er ubestemt. Jacques Lacan var en stor beundrer af Kierkegaard, faktisk var Kierkegaard en af de meget få filosoffer, han aldrig modsagde igennem sit mangeårige virke som psykoanalytiker.

Måske kan den lange historie, fra fortællingen om Adam og Eva i Paradiset, gennem jødernes historie og de ti bud og hen til Jesu særlige fortolkning af Guds vilje og syndernes forladelse, betragtes som den måde, det subjekt vi i dag kender til, ikke mindst i den vestlige verden, overhovedet bliver til.

Der bliver således en skelnen mellem determination, en bestemmelse som man kan tænke sig givet af Gud eller en form for årsagsforklaring, og så et punkt, et sted i mennesket, som, i stedet for at være rent forårsaget, selv kommer til at stå som årsag.

Ansvar og skyld

Man kan ikke være ansvarlig for sine egne handlinger, uden at synd og skyld indtræder. Hvis Gud har en vilje, og man selv skal have en vilje, så kan det kun ske ved, at man overtræder hans bud. Sådan vrister et lille barn sig også fri af sine forældre. Bare et lille bud måske, som at spise af den forbudne frugt. Faktisk er det dette lille skel, at der er en grænse, som kan overskrides, som overhovedet gør det at spise den forbudne frugt til en handling og ikke blot en hændelse, også når man overvejer det rent filosofisk. Det var med loven, at synden kom ind i verden, men begge dele skal til, for at det bliver til det, som vi kalder frihed. Jacques Lacan mente, det havde med sproget at gøre. At i det øjeblik vi selv taler og svarer, så har vi mistet uskylden, så er vi spal-

Måske kan den lange historie, fra fortællingen om Adam og Eva i Paradiset, gennem jødernes historie og de ti bud og hen til Jesu særlige fortolkning af Guds vilje og syndernes forladelse, betragtes som den måde, det subjekt vi i dag kender til, ikke mindst i den vestlige verden, overhovedet bliver til.

Dostojevskij skrev om storinkvisitoren længe før udviklingen af de vestlige demokratier. Længe før verden fik syn for, hvilken næsten uendelig ondskab som kunne udfoldes midt i Europa, midt i disse demokratier, hvor folk selv kunne vælge en leder og havde valgt Hitler.

tede og har mistet den sammenhæng med verden, vi altid vil ønske os tilbage til – som i kærligheden eller i Paradiset. I begyndelsen var ordet. Men det vigtige er, at dermed skabes en længsel efter noget, der altid vil mangle, men som gør os til mennesker, som søger, spørger og bevæger os. Som både får os til at begære, som Paulus formulerer det, men dermed også får os til at føle os skyldige.

Men det er også klart, at det i den forstand er et enormt ansvar, der lægges på ethvert menneskes skuldre. Når man har den fulde frihed, åbner mulighederne sig angstfuldt: Gør man det rigtige, det gode? Igen og igen kan man fristes til at gøre oprør, løbe sin vej fra ansvaret, give de andre skylden, det er altid lettere. Finde på gode forklaringer, men dermed også miste sig selv, siger Stangerup med Kierkegaard i hånden.

Ondskaben

I bogen *Brødrene Karamazov* tager forfatteren Dostojevskij i kapitlet om storinkvisitoren spørgsmålet om den dømmende eller den tilgivende kirke op. Men også spørgsmålet om hvorvidt vi overhovedet kan bære selv at stå med ansvaret.

Dostojevskij har skabt en scene fra middelalderen, hvor Jesus er vendt tilbage til Jorden. I romanen er det den ateistiske og tvivlende af brødrene Karamazov, Ivan, der finder på historien om Jesus, som kommer tilbage til Jorden i Sevilla, dagen efter at 100 kættere er blevet brændt til hans ære. Jesus lander på torvet i al sin stråleglans og menneskene flokkes om ham.

Den gamle Storinkvisor kommer forbi, ser Jesus og får ham straks fængslet. Samme aften dukker inkvisitoren op i fængslet og holder dundertale til Jesus.

For ifølge Storinkvisitoren har Jesus ødelagt det hele, med al sin tale om kærlighed og tilgivelse, i stedet for at fortælle folk præcis, hvordan de skal handle. Det er simpelthen alt for meget at bære for dem.

”Du ville gøre menneskene frie, men du forstod ikke menneskene og forstod ikke, at er der noget menneskene ikke kan tåle, er det friheden. Det har vi, din kirke, derimod forstået. Menneskene elsker lykken mere end friheden. Først når de har pålidelige formyndere, der vejleder dem igennem livet, føler de sig trygge. Føler de sig lykkelige og frie.”

Kort sagt er storinkvisitorens

holdning den, at Jesus skulle have brugt sine mirakler til at lede folket, at Jesus har overvurderet menneskene, og at kun de allerstærkeste kan bære den byrde, som den fulde frihed er.

Dostojevskij skrev om storinkvisitoren længe før udviklingen af de vestlige demokratier. Længe før verden fik syn for, hvilken næsten uendelig ondskab som kunne udfoldes midt i Europa, midt i disse demokratier, hvor folk selv kunne vælge en leder og havde valgt Hitler.

Spørgsmålet om skam og skyld, om loven, synden og tilgivelsen, synes at være dybt knyttet til det at tæmme de værste kræfter i mennesker, og til det at tåle vores menneskelighed og mangel på perfektion. For kan vi overhovedet tilgive os selv visse enorme svigt? Eller bære det ansvar vi har for hinanden hver eneste dag?

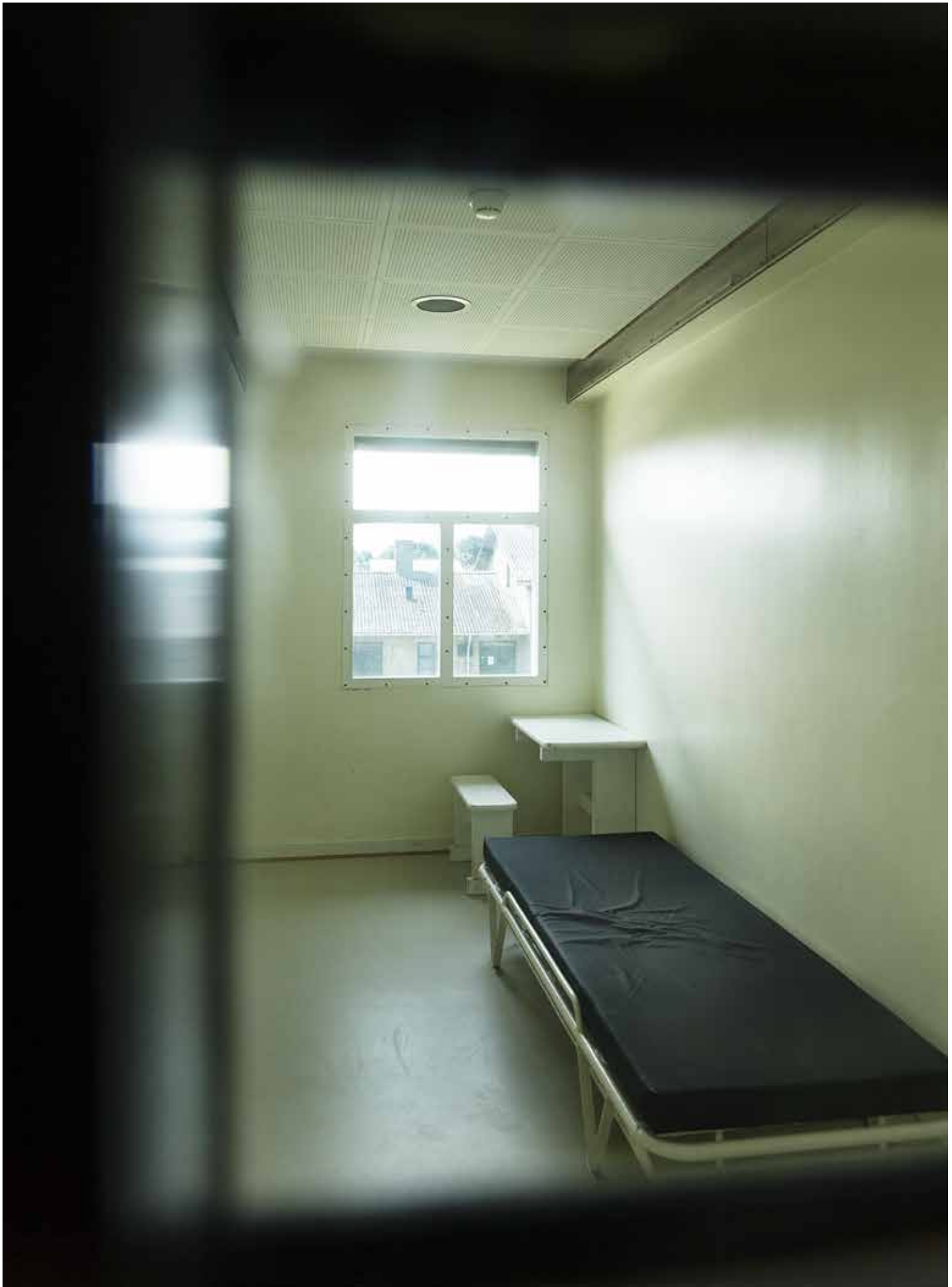
Hos Dostojevskij svarer Jesus ikke. Selv storinkvisitoren fratager han altså ikke ansvar, men giver ham et kys på panden.

”Og hvad så med den gamle?” spørger Alosja sin bror i *Brødrene Karamazov*. Og vil vide, hvordan det gik Storinkvisitoren.

”Kysset brændte i hans hjerte, men han holdt fast i sin idé.” +

TINE BYRCKEL (f. 1960) cand. phil., psykoanalytiker og skribent for bl.a. dagbladet Information.

At bære skylden

INTERVIEW Hvordan er det at være den, der bærer skylden, at være den skyldige i dagens samfund? Er der nogen vej tilbage, noget håb om tilgivelse? Vi har talt med en indsat om fortrydelse og håbet om en fremtid på trods. Af Anders Haubart Madsen

Da han ankom til arresten, lod betjenten en bemærkning falde, inden han lukkede døren.

“Skal jeg ikke tage snørebåndene ud af dine sko? Det er jo noget slemt, du har gjort.”

Den anholdte takkede nej til tilbuddet, men følte alligevel, at han straks begyndte at kvæle sig selv i sine tanker.

“Din kæmpe idiot. Dit liv er slut. Hvad fanden har du gjort,” messede stemmen i hovedet.

Stemmer stammer fra en fængselsindsat. Han er anonym, så vi kalder ham Thomas, en yngre mand, som er dømt for et drabsforsøg, og derfor nu afsoner en årelang dom.

“De skal aflives”

Inden Thomas kom i fængsel, boede han sammen med sin kæreste i et mindre parcelhuskvarter i en by, hvor alle kender hinanden. Han gik på arbejde om morgenen, og når han kom hjem, lå han som regel på et rullebræt under en bil i den store garage, han fik bygget for alle de penge, der var til rådighed.

Dagene går uden nogen større reflek-

sion, der rækker ud over arbejdet. Han fortæller, at han på et tidspunkt læser, at tre unge mænd har tævet en anden til døde.

“Jeg kan huske, at min første tanke var, at de bare skulle aflives. Sådan nogle som dem kommer aldrig til at bidrage til samfundet, og de er bare et stort sort hul, samfundet kommer til at smide penge ned i,” fortæller Thomas.

Skæbnen vil, at han senere selv kommer til at sidde i fængsel med den ene af de tre drabsmænd, en 19-årig der på det tidspunkt har fået en dom på 12 år. Indtrykket af den unge mand fra henholdsvis avisspalterne og fængselscellen er milevidt fra hinanden.

“Det var en stakkels dreng, som ikke havde lært at opføre sig ordentligt. Der gik det op for mig, at uanset hvad man har læst i avisen, så er der en anden version. Der er lige pludselig et menneske bag ved, som er helt anderledes, end det bliver fremstillet.”

Noget for noget

Derhjemme gik Thomas mest op i vete-ranbilerne i sin garage. Han havde svært ➔

”

Din kæmpe idiot. Dit liv er slut. Hvad fanden har du gjort,” messede stemmen i hovedet.

‘Thomas’

”

Jeg kan ikke løbe fra det, jeg har gjort. Søger du på mit navn på nettet, dukker der de forfærdeligste ting op.

'Thomas'

ved at udtrykke sin vrede og frustration, og han delte ikke sine bekymringer over problemerne i hans og kærestens forhold med nogen, for sådan var han vokset op. Med en opdragelse, hvor man ikke lærte at sætte ord på følelserne og i et miljø, hvor relationer består af en børs for tjenester.

“Jeg ville ikke stå i gæld til nogen. Hvis nogen havde gjort noget for mig, skulle der også noget den anden vej tilbage. Jeg følte bare, at det skulle gå lige op,” siger han.

Tankerne om, hvordan problemerne med kæresten skulle løses, forblev derfor inde i hans eget hoved. Det er her, de udviklede sig til den plan, der viste sig at føre til den dom, han sidder i fængsel for. En tåbelig plan, der løb helt af sporet og altså endte med en dom for drabsforsøg.

“Når man bliver låst inde, får man meget tid til at tænke. Det har jeg ikke været vant til. Der har ikke været nogen pauser, hvor jeg har siddet og tænkt over mit liv eller sådan rigtigt fundet ud af, hvem jeg var. Det har bare sådan gået derudad.”

Den proces startede derimod inde i fængslet. I første omgang blev Thomas ramt af en skam over for kæresten og forældrene, men også andre ting får plads blandt bekymringerne i hovedet.

“Lige i starten var der også noget så banalt som skyldfølelse over for min arbejdsplads - nu svigter jeg mine arbejds-kolleger, og nu er der nogen, der skal dække ind for mig,” fortæller han og tager hænderne op til sin bare isse for at illustrere: “Der er et kaos af tanker, som du ikke har noget sted at placere. De kommer bare. Jeg kan huske, at jeg på et tidspunkt tænker: nu vil jeg egentlig gerne hjem. Fuldstændig som en lille dreng,” siger han.

Forsoning

Det var i første omgang en psykolog, der skabte ro i hovedet. Sammen med sin kæreste deltog Thomas i et konfliktråd, hvor de sammen med en fagperson gennemgik hensigterne, gerningerne og

den efterfølgende skyld, der knytter sig til forbrydelsen.

Her talte de om, at han ikke har været i stand til at sætte ord på sine frustrationer, fordi han ikke har været vant til det. At han stressede sin hjerne ved at gå med dem i sit eget hoved, og at han derfor til sidst fik det, psykologen kalder tunnelsyn – han forstår ikke konsekvenserne af sine handlinger.

Men Thomas blev ikke selvbebrejdelserne eller skylden kvit med konfliktrådet. Derfor opsøgte han fængselskirken. Han kan ikke huske nogen konkret hændelse, der ændrede hans syn på tingene, men han forklarer det som en glidende overgang, da han opdagede kirken “som et frirum i fængslet”.

“Jeg har aldrig rendt forfærdeligt meget i kirke. Men jeg tænker, at så sker der i det mindste noget søndag formiddag.”

Han begyndte at deltage i samtalegrupper med frivillige udefra, og han blev overrasket over de mennesker, han mødte.

“Der begynder jeg for første gang at møde mennesker, der egentlig bare vil gøre noget for andre, uden at ville have noget igen. Jeg begynder at tænke over, at det overskud – det kunne jeg egentlig også godt tænke mig at få del i.”

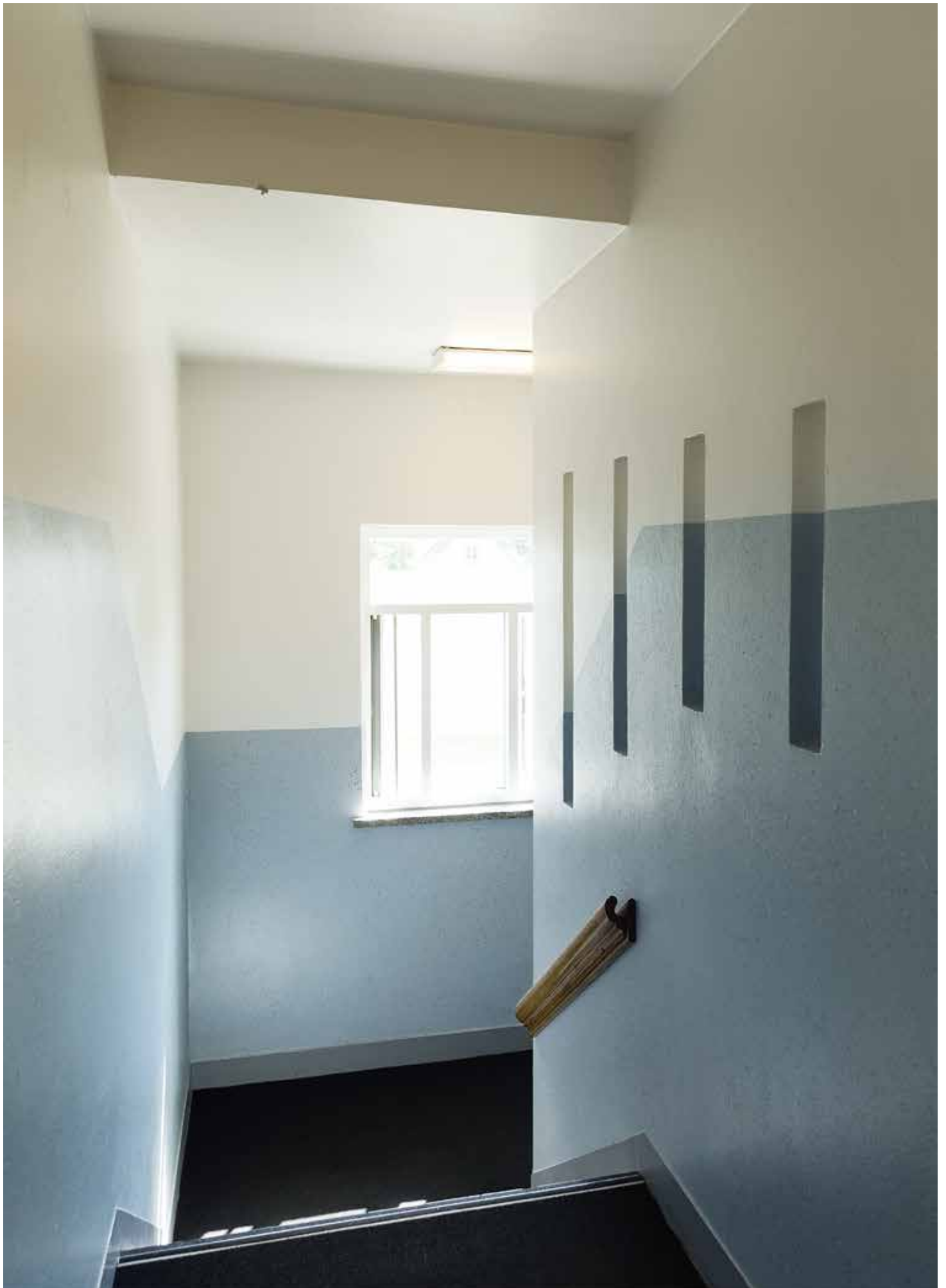
Han oplevede at blive mødt med accept hos dem, han stødte på uden for murene. Han lod budskaberne fra de mange gudstjenester bundfælde sig.

“Jo mere, du hører, at Gud tilgiver, jo mere begynder du at tro på det,” siger han.

Samtidig ved han godt, at det er en anden virkelighed, han kommer ud til.

“Jeg kan ikke løbe fra det, jeg har gjort. Søger du på mit navn på nettet, dukker der de forfærdeligste ting op. Skal jeg finde mig en kæreste eller et arbejde, er jeg nødt til at fortælle dem, hvad jeg har gjort. Jeg håber bare, at folk giver mig muligheden for at forklare mig.” +

Thomas, (navnet er redaktionen bekendt), fik en dom på 8 år og sidder i Horserød. Han går i Alfa-gruppe og deltager i fangekoret, både som sanger og sangskriver.

FÆNGSELSPRÆSTEN

”

**Mange
indsatte**
hos os har

oplevet, at de er blevet dømt og næsten hængt offentligt i aviserne. Familien eller dele af familien tager måske afstand fra dem, og de føler sig hadet, fordi de har gjort, hvad de har gjort. Men det sker også, at der er en kæreste, der holder ved, eller måske en mor eller en bedstemor. Når de for første gang efter fængslingen kommer på udgang og hjem og der møder en bedstemor, som giver et ordentligt kram, så er det

et håndfast tegn på, at de fortsat bliver taget imod og er elsket – elsket på trods.

Selv om jeg tager min tårn med Gud, er jeg ikke dermed tilgivet af mennesker eller fritaget fra det medmenneskelige opgør. Guds nåde må ikke få os til at glemme Jorden. Det er ikke sådan, at Guds nåde befrier os fra at søge menneskers nåde, men tværtimod befrier os til at søge forsoning mennesker imellem.

Jeg tilgiver ingen – for nu at sætte det på spidsen. For

det tilkommer ikke mig at tilgive, hvad et menneske har gjort af fortræd over for et andet menneske. Og de tilgiver heller ikke sig selv, de indsatte. Det hænger for mig at se sammen med, at de tager skylden og ansvaret alvorligt. Nogle vil sige, det er ikke noget, jeg kan leve med, men det er noget, jeg skal leve med. For den egentlige straf, vil de sige, er ikke det at sidde i fængsel, men at skulle leve med det, de har gjort.

Benny Birk Mortensen,
fængselspræst i Anstalten ved Herstedvester

At undskylde

Det betyder oprindelig – og stadigvæk – 'fritage for skyld', 'tilgive' (...) men allerede for flere hundrede år siden har ordet også fået betydningen 'sige undskyld' eller 'udtale at man erkender, at man har begået en fejl'.

Danmarks Radios Sprogbreve (1994)

Arvesynden

Ligeledes lærer de, at alle mennesker som fødes på naturlig måde, efter Adams fald fødes med synd, det vil sige uden guds frygt, uden tillid til Gud og med begærlighed, og at denne arvelige sygdom eller brøst i sandhed er synd, som udvirker fordømmelse, og som også nu medfører evig død for dem, der ikke genfødes ved dåben og Helligånden.

Confessio Augustana, art. 2

Guds retfærdige dom

Derfor har du ingen undskyldning, du menneske, som dømmes, hvem du så er. For med din dom over andre fordømmer du dig selv; du, der dømmes, gør jo selv det samme.

Romerbrevet kap.1, Det Nye Testamente

Den moderne brug af **UNDSKYLD** forudsætter ikke mere, at en eller anden befrier en fra skyld. Det klarer man selv.

Svend Andersen, professor i teologi, Aarhus Universitet til Kristeligt Dagblad

Rigdom & magt

Den rige øver uret og optræder oven i købet truende, den fattige lider uret og må endog bede om undskyldning.

De apokryfe skrifter, Siraks bog, kap. 13 vers. 3

Årets ord

I 2013 sejrede Undskyld foran ord som Selfie og Allan i P1-programmet Sproglaboratoriets årlige konkurrence. Det var også året, hvor Lars Løkke brugte fire timer på ikke at undskylde, men i stedet beklage sine flytture med klimaorganisationen GGGI.

Afvis aldrig et barn med den undskyldning, at du ikke har tid til at høre på det. Den dag du får tid, er barnet der ikke mere.

Nordsprog.dk, Tove Ditlevsen

5 undskyldningsprog

- 1 At udtrykke fortrydelse: "Det er jeg ked af"
- 2 At påtage sig ansvaret: "Det var min fejl"
- 3 At tilbyde kompensation: "Hvordan kan jeg gøre det godt igen?"
- 4 At omvende og forbedre sig: "Jeg vil gøre mit bedste for, at det ikke gentager sig"
- 5 At bede om tilgivelse: "Vil du ikke nok tilgive mig?"

Gary Chapman, Kærlighedens 5 Sprog

JEG HAR EN ANGST

Alt ondt i mig, det kom fra mig, hvad godt jeg gjorde, kom fra dig; de andres skyld jeg nok opskrev, men ej mit eget skyldnerbrev; hvor har jeg for mig selv hver dag besmykket godt min egen sag!

H.C. Andersen, Den Danske Salmebog, 502

DYD & SYND

Areté er oldgræsk for dyd, at være god til noget, at have kunnen. Hamatia er oldgræsk for synd, at ramme ved siden af, at fejle.

denstoredanske.dk

En tradition er en flov undskyldning for en evig gentagelse af de samme dumheder.

Nordsprog.dk, Dan Turéll

Pardonon!

Undskyld på Esperanto.

Vortaro.dk

Undskyld!
Og her står vi stadig
I regnen med tårer i øjnene
For dumme og for stolte
Til at sige

Thomas Helmig, Undskyld (Jeg Savner Dig) (1988)

NOVELLE

Kain & Abel

Af Ida Jessen. Illustration: Hanne Bartholin
Trykt med tilladelse fra Bibelselskabets forlag

Adam og Eva sled og slæbte. De rykkede tidsler op og flyttede sten og pløjede og såede og høstede. De døde ikke

af sult. De spiste grød, som de kogte på vand og gryn, og brød, som de bagte af mel og vand. De havde også et par får og et par geder.

Adam og Eva fik to børn. To drenge var det. Kain var storebror, Abel var lillebror. Fordi Kain var den ældste, bestemte Adam, at han skulle arve gården en dag, og derfor skulle han også lære at være bonde. Allerede da Kain var helt lille, begyndte han at hjælpe sin far i marken.

Alle dage lignede hinanden. Kain og hans far stod op, når solen stod op. Så tog de tøj på, spiste en portion grød og gik ud og rev tidsler op af jorden og flyttede sten, og lige meget hvor mange tidsler og tornebuske de havde revet op dagen inden, lige meget hvor mange sten de havde flyttet, var det ikke til at se forskel næste dag. Så langt øjet rakte, var der ikke andet end den tørre brændende stenhårde jord. Kain havde altid ondt i ryggen, hans hænder var fulde af splinter, og selv om Eva trak dem ud, når han kom hjem om aftenen, selv om hun gned hans ryg, vidste han, at i morgen ville han få nye splinter og endnu mere ondt i ryggen. Hans liv var kun lige begyndt. Men sådan her skulle det fortsætte, hver

eneste dag med dette forbandede job, indtil han engang døde.

Abel, hans lillebror, havde det meget bedre. Han vogtede fårene og gederne. Når han var stået op, gik han fløjtende af sted med dyrene og var væk hele dagen, indtil han kom hjem igen om aftenen. Kain vidste godt, hvad han lavede. Nemlig ingenting. Abel lå i græsset og kiggede op i himlen, han piftede i græsstrå, han snakkede med dyrene, han spiste sin madpakke. Han hyggede sig.

“Kan vi ikke bytte?” spurgte han sin far. “Så kan jeg blive hyrde, og Abel kan arve gården. Det må han godt for mig.”

“Nej,” sagde hans far. “Abel er så god ved dyrene. De får så mange unger, når Abel er i nærheden. Det ville aldrig gå med dig som hyrde. Og desuden er du så stor og stærk og meget bedre til at slæbe sten end Abel. Det ville bare ødelægge ham, hvis han skulle slide sådan i det.”

“Jamen det ødelægger også mig, far,” sagde Kain.

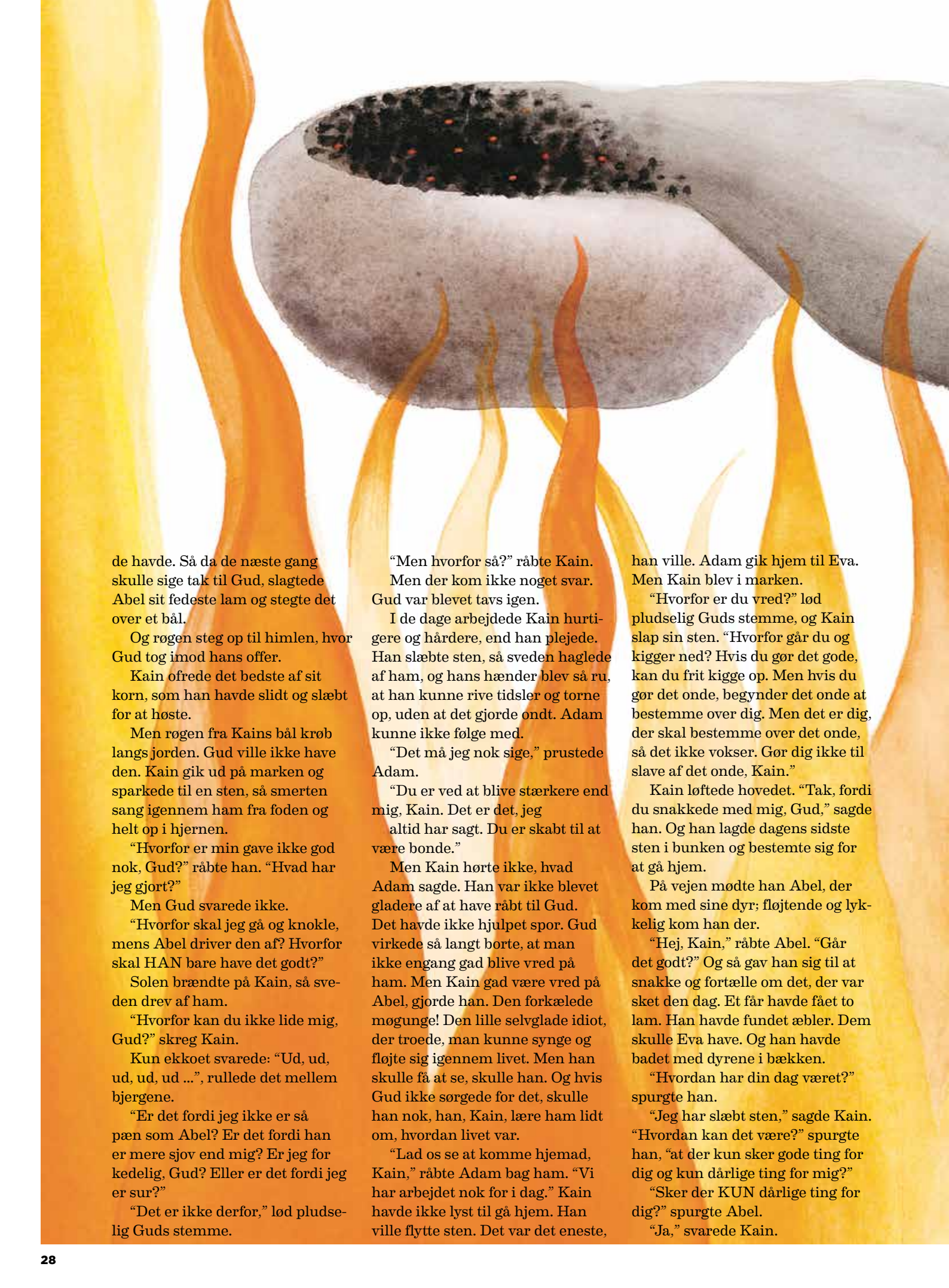
“Nej, du kan tåle det,” sagde Adam.

“Men ...” sagde Kain.

“Der blev sagt nej!” sagde Adam.

Selv om Gud selv havde skabt verden og menneskene, var alting også nyt for ham. “Hvad er det, Kain går og tænker på?” spurgte Gud sig selv. “Jeg tror, jeg vil prøve noget. Så må vi se, hvad der sker.”

Når Adam og Eva og Kain og Abel skulle bede til Gud og sige tak, ofrede de til ham, og det, de ofrede, var det bedste,

de havde. Så da de næste gang skulle sige tak til Gud, slagtede Abel sit fedeste lam og stegte det over et bål.

Og røgen steg op til himlen, hvor Gud tog imod hans offer.

Kain ofrede det bedste af sit korn, som han havde slidt og slæbt for at høste.

Men røgen fra Kains bål krøb langs jorden. Gud ville ikke have den. Kain gik ud på marken og sparkede til en sten, så smerten sang igennem ham fra foden og helt op i hjernen.

“Hvorfor er min gave ikke god nok, Gud?” råbte han. “Hvad har jeg gjort?”

Men Gud svarede ikke.

“Hvorfor skal jeg gå og knokle, mens Abel driver den af? Hvorfor skal HAN bare have det godt?”

Solen brændte på Kain, så sveden drev af ham.

“Hvorfor kan du ikke lide mig, Gud?” skreg Kain.

Kun ekkoet svarede: “Ud, ud, ud, ud, ud ...”, rullede det mellem bjergene.

“Er det fordi jeg ikke er så pæn som Abel? Er det fordi han er mere sjov end mig? Er jeg for kedelig, Gud? Eller er det fordi jeg er sur?”

“Det er ikke derfor,” lød pludselig Guds stemme.

“Men hvorfor så?” råbte Kain. Men der kom ikke noget svar. Gud var blevet tavs igen.

I de dage arbejdede Kain hurtigere og hårdere, end han plejede. Han slæbte sten, så sveden haglede af ham, og hans hænder blev så ru, at han kunne rive tidsler og torne op, uden at det gjorde ondt. Adam kunne ikke følge med.

“Det må jeg nok sige,” prustede Adam.

“Du er ved at blive stærkere end mig, Kain. Det er det, jeg altid har sagt. Du er skabt til at være bonde.”

Men Kain hørte ikke, hvad Adam sagde. Han var ikke blevet gladere af at have råbt til Gud. Det havde ikke hjulpet spor. Gud virkede så langt borte, at man ikke engang gad blive vred på ham. Men Kain gad være vred på Abel, gjorde han. Den forkælede mægning! Den lille selvglade idiot, der troede, man kunne synge og fløjte sig igennem livet. Men han skulle få at se, skulle han. Og hvis Gud ikke sørgede for det, skulle han nok, han, Kain, lære ham lidt om, hvordan livet var.

“Lad os se at komme hjemad, Kain,” råbte Adam bag ham. “Vi har arbejdet nok for i dag.” Kain havde ikke lyst til gå hjem. Han ville flytte sten. Det var det eneste,

han ville. Adam gik hjem til Eva. Men Kain blev i marken.

“Hvorfor er du vred?” lød pludselig Guds stemme, og Kain slap sin sten. “Hvorfor går du og kigger ned? Hvis du gør det gode, kan du frit kigge op. Men hvis du gør det onde, begynder det onde at bestemme over dig. Men det er dig, der skal bestemme over det onde, så det ikke vokser. Gør dig ikke til slave af det onde, Kain.”

Kain løftede hovedet. “Tak, fordi du snakkede med mig, Gud,” sagde han. Og han lagde dagens sidste sten i bunken og bestemte sig for at gå hjem.

På vejen mødte han Abel, der kom med sine dyr; fløjtende og lykkelig kom han der.

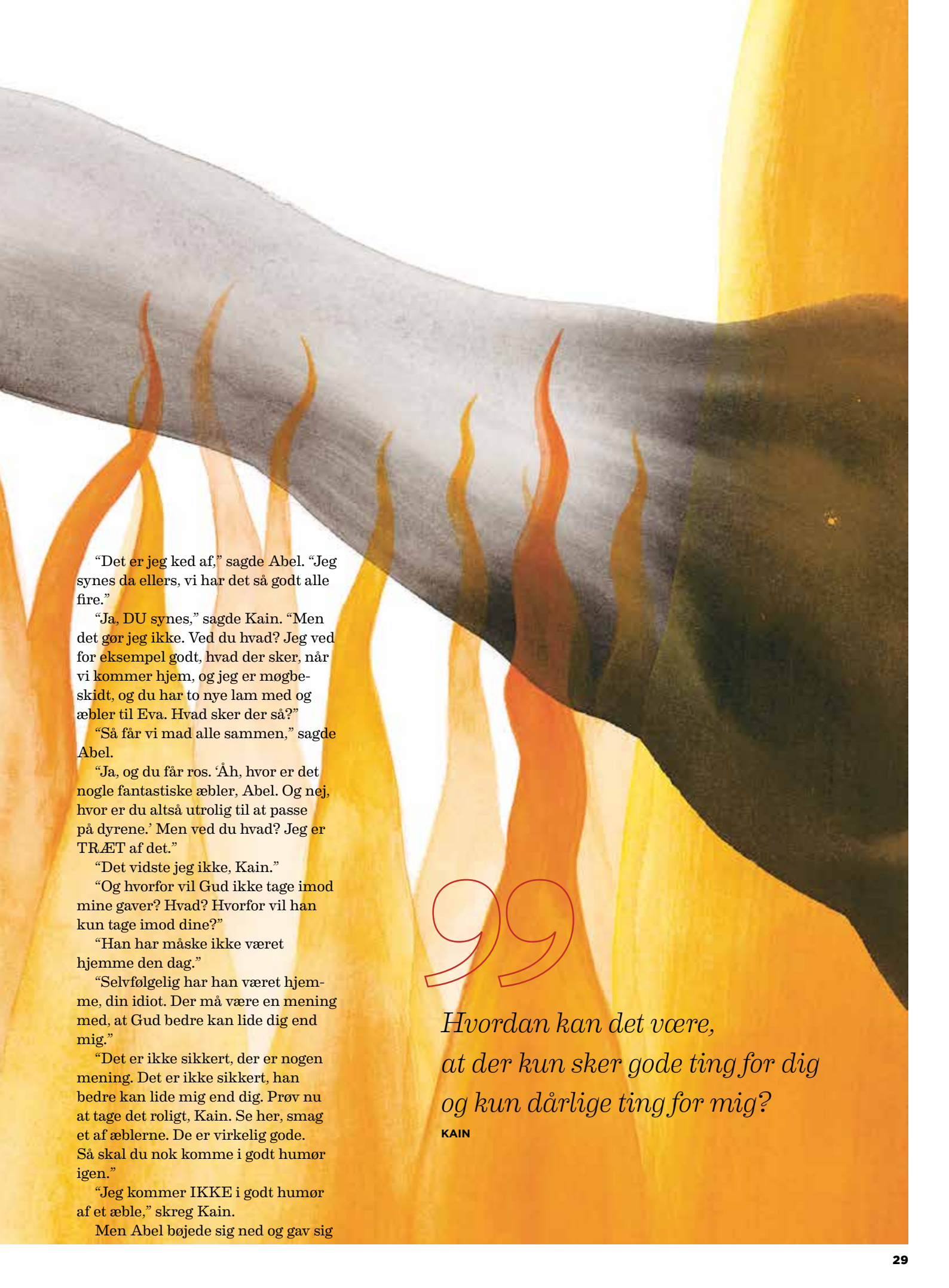
“Hej, Kain,” råbte Abel. “Går det godt?” Og så gav han sig til at snakke og fortælle om det, der var sket den dag. Et får havde fået to lam. Han havde fundet æbler. Dem skulle Eva have. Og han havde badet med dyrene i bækken.

“Hvordan har din dag været?” spurgte han.

“Jeg har slæbt sten,” sagde Kain. “Hvordan kan det være?” spurgte han, “at der kun sker gode ting for dig og kun dårlige ting for mig?”

“Sker der KUN dårlige ting for dig?” spurgte Abel.

“Ja,” svarede Kain.

“Det er jeg ked af,” sagde Abel. “Jeg synes da ellers, vi har det så godt alle fire.”

“Ja, DU synes,” sagde Kain. “Men det gør jeg ikke. Ved du hvad? Jeg ved for eksempel godt, hvad der sker, når vi kommer hjem, og jeg er møgbeskidt, og du har to nye lam med og æbler til Eva. Hvad sker der så?”

“Så får vi mad alle sammen,” sagde Abel.

“Ja, og du får ros. Åh, hvor er det nogle fantastiske æbler, Abel. Og nej, hvor er du altså utrolig til at passe på dyrene.’ Men ved du hvad? Jeg er TRÆT af det.”

“Det vidste jeg ikke, Kain.”

“Og hvorfor vil Gud ikke tage imod mine gaver? Hvad? Hvorfor vil han kun tage imod dine?”

“Han har måske ikke været hjemme den dag.”

“Selvfølgelig har han været hjemme, din idiot. Der må være en mening med, at Gud bedre kan lide dig end mig.”

“Det er ikke sikkert, der er nogen mening. Det er ikke sikkert, han bedre kan lide mig end dig. Prøv nu at tage det roligt, Kain. Se her, smag et af æblerne. De er virkelig gode. Så skal du nok komme i godt humør igen.”

“Jeg kommer IKKE i godt humør af et æble,” skreg Kain.

Men Abel bøjede sig ned og gav sig

”

*Hvordan kan det være,
at der kun sker gode ting for dig
og kun dårlige ting for mig?*

KAIN

*Din brors blod råber fra jorden.
Du har slået ham ihjel, Kain.
Det er din skyld, at han er død.*

GUD

til at rode i sin skindsæk. "Se her, Kain. Har du nogensinde set så rødt et æble?"

Han holdt æblet frem. Kain stirrede rasende på ham.

"Nå, men hvis du ikke vil have det, så tager jeg det selv," sagde Abel og tog en stor bid. "Uhm!" sagde han. Kain så på Abel gumlede, så kinderne bulede. Bid efter bid, det hvide æblekød glinsede, hans tænder glinsede. "Kom nu," smaskede Abel og rakte det halvspiste æble frem. "Det er det bedste æble, jeg nogensinde har fået." Spyt og æblesaft drev ned over hans hage. Hans øjne lyste mod Kain.

"Du er modbydelig," sagde Kain langsomt. Han gav Abel et skub, så æblet røg fra ham.

"Hvorfor gør du det?" spurgte Abel forbavset. Et skub til, så Abel faldt. Et spark.

"Hold op, Kain," råbte Abel. Kain samlede en sten op. Den sten skulle Abel have.

"Tak for æblet," skreg Kain og hamrede af al sin magt stenen af sted. Så sagde Abel ikke mere.

"Så kan du lære det," skreg Kain og sparkede Abel i siden. Abel rørte sig ikke.

En rød pyt havde samlet sig under hans hoved. "Abel?" sagde Kain.

Kain så sig omkring. Adam og Eva var der ikke. Ingen havde set ham. Han begyndte at gå. Han havde det ikke godt,

hans hjerte hamrede vildt. Men han fortro ingenting.

"Hvor er din lillebror, Kain?" lød pludselig Guds stemme.

"Det ved jeg ikke," svarede Kain. "Jeg slider og slæber. Jeg har andet at lave end at rende rundt og passe på ham."

"Du kan ikke lyve for mig," sagde Gud.

"Din brors blod råber fra jorden. Du har slået ham ihjel, Kain. Det er din skyld, at han er død."

"Ja, og hvad så?" sagde Kain.

"Så skal du være fredløs. Du skal ikke mere være bonde med din egen jord.

Du skal ikke høre hjemme nogen steder."

"Det kan du ikke gøre, Gud," råbte Kain.

"Hvis jeg ikke har noget hjem, hvis jeg er fredløs, bliver jeg selv slået ihjel."

"Jeg sætter et mærke på din pande," sagde Gud. "Så ved folk, at de ikke skal slå dig ihjel, uden at de selv vil blive slået ihjel. Men her kan du ikke være mere. Og du kan heller ikke sige farvel til din far og mor."

"Det er lige meget," sagde Kain. "Dig siger jeg farvel til, Gud. Jeg vil aldrig mere tale med dig. Og jeg skal nok klare mig uden dig."

Så drog Kain til landet Nod, der ligger øst for Paradis. Der fandt han sig en kone, og de fik børn og børnebørn, og de var alle sammen fulde af had. ✚

Et brusebad af skyld & skam

Af Knud Romer

Skyld og skam? Det er luften, jeg har åndet, så længe jeg husker – lige fra pottetræningen til det første kys. Seksualmoralen i vores familie kom direkte ud af 1800-tallet, og automaten med pornoblade hos bageren var uimodståelig. Det kunne ikke blive mørkt nok, og jeg var overbevist om, at hele byen ville høre mønterne falde og pege på mig og skrigesom i Body Snatchers. Jeg voksede op i skyld og skam – og masser af angst til at fyre op under det.

Der var altid noget at skamme sig over – især fordi enhver lyst var forbundet med et normbrud, jeg stjal cigaretter og sniffede lightergas og tænkte på pigerne i Ugens Rapport under dynen – og der var røde streger i ens lektier.

Jeg havde dårlig samvittighed over i det hele taget at være til. Min mor var et tyskersvin, jeg var en bastard, og vi var personligt ansvarlige for 60 millioner menneskers

død. "Ich schäme mich," sagde hun og drak vodka og guldøl og så på mig med sine ulykkelige øjne. Jeg studerede hendes ansigt for de mindste tegn, og hun kunne kaste mig i en afgrund med en let modulering af stemmen. Hvis jeg glemte at ringe på Mors dag, var det dødsstraf.

Vi indlever os i de andres ønsker og krav og kritisk bedømmende blik – samvittigheden er et socialt redskab til adfærdsregulering – og min opvækst har sørget for, at jeg lider af paranoia. Mit forhold til andre mennesker er en sammensværgelsesteori, og bag om ryggen kan jeg høre stemmerne, som gør mig til grin.

Det gør det så ikke bedre, at jeg har lidt af tømmermænd og været konstant bagstiv det meste af mit liv – og aldrig er kommet nogen vegne. Jeg var evighedsstuderende på litteraturvidenskab i 17 år uden at tage min afgangseksamen, mens folk omkring

Jeg studerede hendes ansigt for de mindste tegn, og hun kunne kaste mig i en afgrund med en let modulering af stemmen.

mig fik et liv med kone og børn og pension. Mine forældre var fortvivlede og betalte regningerne, og jeg skammede mig og druknede i skyld.

Det var værst i december, når de holdt julefrokost på arbejdspladserne med hinanden, og jeg sad på samfundets rand med tyske filosoffer og rådrende op. Jeg var ikke blevet til noget og stod så meget i gæld til sidst, at jeg ikke kunne bevæge mig uden at bryde sammen og prøvede at blive af med mig selv – vodka, kokain, amylnitrit – og det lykkedes heller ikke, fordi jeg er en kujon.

Du burde skamme dig, og det gjorde jeg fra morgen til aften. Jeg ville bare have et arbejde. Den første og eneste chance var en stilling på et reklamebureau, og det var stort set det samme som at få en karriere i pornobranchen, hvis man har en onkel, der hedder Ib, når man egentlig havde forestillet sig at blive professor og stor digter i Tyskland.

Nu stod den på tilbudsannoncer, og der er et ord for sådan en som mig mellem

konsulenter: *insecure overachiever*. En, der arbejder døgnet rundt for en lakridstang og er taknemmelig for overhovedet at have lov til at findes og være en del af det menneskelige fællesskab. Og jeg tjente endelig mine egne penge og kom hjem med en stor julekurv, der var pakket ind i cellofan og skulle gøre godt for det hele. Bolsjer i glas og italienske pølser og cognac: Min uendelige skyld.

Mor døde, og far kom på plejehjem. Det var min tur til at passe på ham, som han havde passet på mig, og jeg kunne ikke og lod ham sidde og spise vakuumpakket mad i et hamsterbur på 10 kvadratmeter beton, der lugtede af pis.

Det værste, man kan skylde, er ikke penge, og rockerne kan klippe så mange fingre af, som de vil – straffen og ydmygelsen over hvad som helst er intet i forhold til den eneste ting, som betyder noget: At leve op til sit bedste. Det har jeg ikke gjort, og jeg fortjener at få halsen skåret over og dø som en hund – og skammen vil overleve mig. +

KNUD ROMER, (f. 1960) forfatter, radiovært, debattør og foredragsholder.

*Den eneste ting, som betyder noget:
At leve op til sit bedste. Det har jeg
ikke gjort, og jeg fortjener at få halsen
skåret over og dø som en hund – og
skammen vil overleve mig.*

RELIGIØS FORSONING

REPORTAGE Religion bliver ofte fremhævet som en kilde til konflikt, men selv i det omstridte Jerusalem er der religiøse ledere, som tror på, at vejen til fred kan gå gennem øget dialog mellem religionerne

Af Kathrine Tschemerinsky

Religøse ledere kan ikke bringe fred alene. Men fred kan ikke komme uden os.”

Biskop Munib Younan lukker vinduet i sit kontor. Først begyndte en kirkeklokke at ringe, så begyndte muezzinen at kalde til fredagsbøn. Vi befinder os i den tysk-lutheranske Forløserkirke, der ligger midt i Den Gamle By i Jerusalem. Younan er biskop for den Evangelisk-Lutherske Kirke, som har omkring 3000 medlemmer fordelt over seks menigheder i Israel, Palæstina og Jordan. Younan er også præsident for Det Lutherske Verdensforbund, en sammenslutning af 145 kirkesamfund fra 79 lande – herunder den danske folkekirke.

Younan har indvilget i at møde mig til en samtale om den rolle, han mener, religiøse ledere bør spille i forsøget på at bringe fred til regionen. For selvom konflikten mellem Israel og det besatte Palæstina, ifølge Younan, handler om land og vand, er

spørgsmålet om religion centralt for områdets historie og kan ikke ignoreres.

Denne analyse er Younan ikke alene om. I et interview tidligere i år konstaterede Yair Hirschfeld, der var en af hovedarkitekterne bag Oslo-aftalerne, som var en serie fredsaftaler, der blev indgået mellem palæstinenserne og israelerne i den første halvdel af 1990'erne, at han i dag fortryder, at de udelukkede de religiøse ledere fra forhandlingerne. Intentionen var at forhindre det i at blive en konflikt mellem religioner, men – som Hirschfeld konstaterer – var konsekvensen, at forhandlingerne ikke fik den nødvendige opbakning og legitimitet til at resultere i en permanent fredsaftale.

I Talpiot, som er et kvarter i det sydøstlige Jerusalem, møder jeg rabbiner Michael Melchior på hans kontor. Melchior er tidligere medlem af det israelske parlament, blandt andet som Minister for sociale og diasporaanliggender. Siden 1980 har han været overrabbiner for Norge, samt rabbiner for en menighed i Jerusalem.

I EN STRIDSZONE

”

For at få fred kræver det, at vi lærer at leve sammen.

Vi er tre religioner og to nationer, og der skal være plads til alle.

Biskop Munib Younan

Melchior fortæller, at han allerede i 1993 udtrykte bekymring for, at forhandlingerne ikke ville lykkes:

”De der førte an i fredsforhandlingerne, var især sekulære, som ønskede at se fredsprocessen som en del af en sekularisering af det israelske og palæstinensiske samfund. Det gjorde, at mange, der ikke nødvendigvis tilhører den hårde kerne, men som har en religiøs eller traditionel identitet, nåede til følgende konklusion: Hvis prisen for fred er, at vi skal opgive vores identitet, så er det en pakke, vi ikke ønsker.”

Konsekvensen, ifølge Melchior, var at fred og religiøs identitet kom til at blive betragtet som hinandens modsætninger.

Religiøse alternativer

At tidligere fredsforhandlinger ikke i tilstrækkelig grad formåede at tage højde for lokalbefolkningens religiøse identiteter, er i dag et synspunkt, der synes at være udbredt enighed om. Til gengæld →

”

Hvis prisen
for fred er,
at vi skal opgive
vores identitet,
så er det en pakke,
vi ikke ønsker.

Rabbener Michael Melchior

fornemmer jeg – både i min samtale med biskop Younan og rabbiner Melchior – at der blandt de religiøse ledere eksisterer flere forskellige forestillinger om vejen til en religiøs fred.

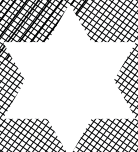
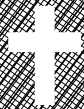
For biskop Younan er forsoning mellem religionerne helt central. “For at få fred kræver det, at vi lærer at leve sammen. Vi er tre religioner og to nationer, og der skal være plads til alle.”

At fremme dialogen mellem religionerne har gennem hele Younans karriere været en vigtig prioritet. I 2005 var han blandt andet med til at grundlægge Council of Religious Institutions of the Holy Land, som består af både jødiske, kristne og muslimske overhoveder fra henholdsvis Israel og Palæstina.

”Dette arbejde er meget meningsfyldt. Det giver os mulighed for at lære hinanden at kende som mennesker. Det giver os mulighed for at bryde de mange fordomme, vi har om hinanden. Vi lærer den andens perspektiv at kende, og alt dette tager vi med tilbage til vores menigheder. Desuden er rådet en vigtig kommunikationskanal for os religiøse ledere.”

Et af de projekter som rådet har gennemført, er en storstilet kortlægning af indholdet af både israelske og palæstinensiske skolebøger. ”Resultatet af dette projekt gav os et klart billede af de udfordringer, vi står over for.” Younan bruger sin egen familiehistorie til at illustrere en af disse udfordringer.

”Min slægt er oprindeligt fra byen Beersheba, men i 1948 flygtede min familie i forbindelse med oprettelsen af staten Israel. Jeg selv voksede op i Jerusalem.

Engang tog min far og jeg tilbage for at se til vores gamle hjem. En ny familie var flyttet ind, og vi blev afvist af kvinden, som nu boede der. Hun sagde, at staten havde givet hende huset. At det var hendes nu. Ligesom skolebøgerne er dette et godt eksempel på modstridende fortællinger. Begge fortællinger er sande. I udgangspunktet er det ikke noget problem, at de er forskellige; problemet opstår, når det medfører had.”

Et andet problem, ifølge Younan, som projektet belyste, er at skoleelever ikke bliver undervist i hinandens historie, kultur og religion. Og denne uvidenhed, kombineret med fraværet af konstruktive visioner for sameksistens, fører til dehumanisering og i sidste ende konflikt.

Netop fraværet af konstruktive – og religiøst legitimerede – løsningsmodeller, fremhæver rabbiner Melchior, som en af de største forhindringer for fred. Han mener, at der er brug for, at nogen ”tænker ud af boksen”.

”Kan vi invitere alle de religiøse kræfter fra begge sider, som er skeptiske over for freden, ind i teltet? Det er at tænke ud af boksen. At se, om vi kan finde en formular, hvor kultur og religion ikke står i modsætning til fred, men er med til at legitimere freden.”

At tjene Gud

Som initiativtager og grundlægger af organisationen Mosaica Center for Religious Conflict Transformation har Melchior siden 2002 stået i spidsen for et opsigtsvækkende dialogarbejde mellem indflydelsesrige politiske og religiøse ledere i regionen.

”Jo mere yderliggående de er, jo bedre,” siger han med et smil.

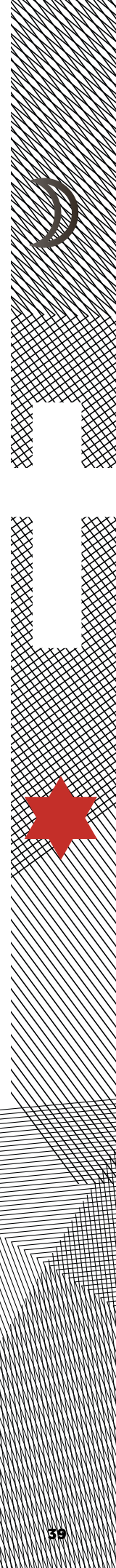
”Vi mødes med prominente jødiske og muslimske ledere og hører, hvad det er, der gør, at de har været uden for teltet, og hvordan vi kan få dem indenfor. Overraskende nok er det ikke så svært. Man skal bare tale et andet sprog, som er inkluderende, også over for religion.”

Melchior understreger, at det ikke er en teologisk debatklub. Samtalerne er meget konkrete. Men i modsætning til sekulære fredsprocesser, der ofte tager udgangspunkt i de forskellige gruppers interesser, er udgangspunktet for disse samtaler ofte, hvordan man bedst kan tjene Gud.

”Er det ikke bedst at tjene Gud ved ikke at knuse andre mennesker, som er skabt i Guds billede? Er det ikke bedst at tjene Gud ved at have lidt ydmyghed over for principper som at eje jord? Er det ikke bedst at tjene Gud ved ikke at gøre ved andre, hvad du ikke ønsker, at andre skal gøre over for dig?”

Melchior er af gode grunde tilbageholdende med at fortælle helt præcis, hvad organisationen laver – og med hvem. Organisationens nuværende styregruppe tæller blandt andre både en rabbiner fra en bosættelse på Vestbredden og en af grundlæggerne af Hamas, men som Melchior selv forklarer: ”Vi mødes med folk, der tidligere har stået for helt andre ting. Det tager lidt tid, før de er klar til at stå offentligt frem, og det er helt okay.”

Et eksempel han dog kan give, stammer fra sidste år, hvor den jødiske højtid Yom Kippur, også kendt som forsoningsdagen, faldt på samme dag som den muslimske ➔

”

At se, om vi kan finde en formular, hvor kultur og religion ikke står i modsætning til fred, men er med til at legitimere freden.

Rabbiner Michael Melchior

eid-fest. Store sammenstød mellem jøder og muslimer blev varslet, og Melchior blev kontaktet af Jerusalems politichef med henblik på at trække i sit netværk af både jødiske og muslimske ledere for at forhindre "et potentielt blodbad".

"Vi gik til de mest yderliggående muslimske ledere og snakkede med dem. 'Ønsker I virkelig, at denne dag skal blive et blodbad?' Det ønskede de selvfølgelig ikke, og en fatwa, det vil sige en religiøs afgørelse, blev udstedt, der opfordrede muslimerne til at nedtone deres fejring af respekt for den jødiske helligdag. Det samme gjorde vi med de jødiske ledere og fik dem til at skrive ud til samtlige rabbinerne i Jerusalem, at dette er en vigtig helligdag for muslimerne, som vi skal respektere. Samtidig producerede vi en YouTube-video, der oplyste om begge helligdage. Den blev set af op mod 250.000 mennesker, primært fra Jerusalem."

I sidste ende forløb dagene helt fredeligt, og efterfølgende ringede politichefen til Melchior. "Hvis I kunne sikre fred disse dage, hvorfor gør I det så ikke altid?"

Danske perspektiver

Interreligiøs dialog har ifølge Melchior, der er søn af Bent Melchior, tidligere overrabbiner i Danmark, og far til landets nuværende overrabbiner Jair Melchior, ikke kun et stort potentiale i Mellemøsten. Også i Danmark bliver tværreligiøse initia-

tiver mere og mere udbredte. Senest mødtes en række imamer og præster til en fodboldkamp med det formål at gøre op med forestillingen om, at mennesker med forskellige religiøse baggrunde ikke kan enes.

"Skjulte kameraer i moskeer. At hænge sig i ting en imam har sagt – eller ikke har sagt. Jeg tror, det er nødvendigt at føre en god dialog i det nye samfund, som Danmark er. Der sker så meget på det område, og så er der de, som tror at det at være dansk, er at bekæmpe det multikulturelle, at være eksklusiv og udelukkende. Det er ikke det, jeg nogensinde har forstået, ved det at være dansk."

Af samme grund kan Michael Melchior heller ikke se nogen grund til at frygte, at dialog skulle udviske religionernes forskelle og dermed være med til at underminere deres eksistensgrundlag.

"Jeg har aldrig hørt nogen, der indgår i dialog og opgiver hvem de er, deres identitet. De islamister vi forhandler med opgiver ikke et bogstav i Koranen; de er stadig islamister, og vi opgiver ikke vores zionisme. Folk der ved, hvem de er, og hvad de står for, er dem, som bedst kan føre dialog med andre. I Danmark er man bange for alt, der hedder religiøsitet og ritualer, og i stedet for at gå i samtale forsøger man at lovgive og begrænse. Den franske revolution gav både en frihed fra religion og en frihed til religion. Nu om dage støder man på en del sekulær dogmatisme rundt om-

KATHRINE TSCHMERINSKY (f. 1988) master i antropologi fra Columbia University, redaktør for Politikens Rejsebøger og fast bidragsyder til Weekendavisens bogsektion.

kring, men det moderne demokrati handler ikke kun om individuelle og liberale frihedsrettigheder. Det handler også om, hvordan vi er inkluderende og lader folk være med på kryds og tværs.”

Biskop Younan mener heller ikke, at der skulle eksistere en modsætning mellem den kristne missionsbefaling og dialogarbejdet mellem religioner.

”Dialog er ikke et redskab til at få folk til at konvertere. Man må ikke blande de to ting sammen. Jeg har selvfølgelig min egen personlige tro, og hvis folk vælger at konvertere til kristendommen, glæder det mig, men i udgangspunktet, forsøger jeg altid at huske på, at vi alle sammen er skabt i Guds billede.”

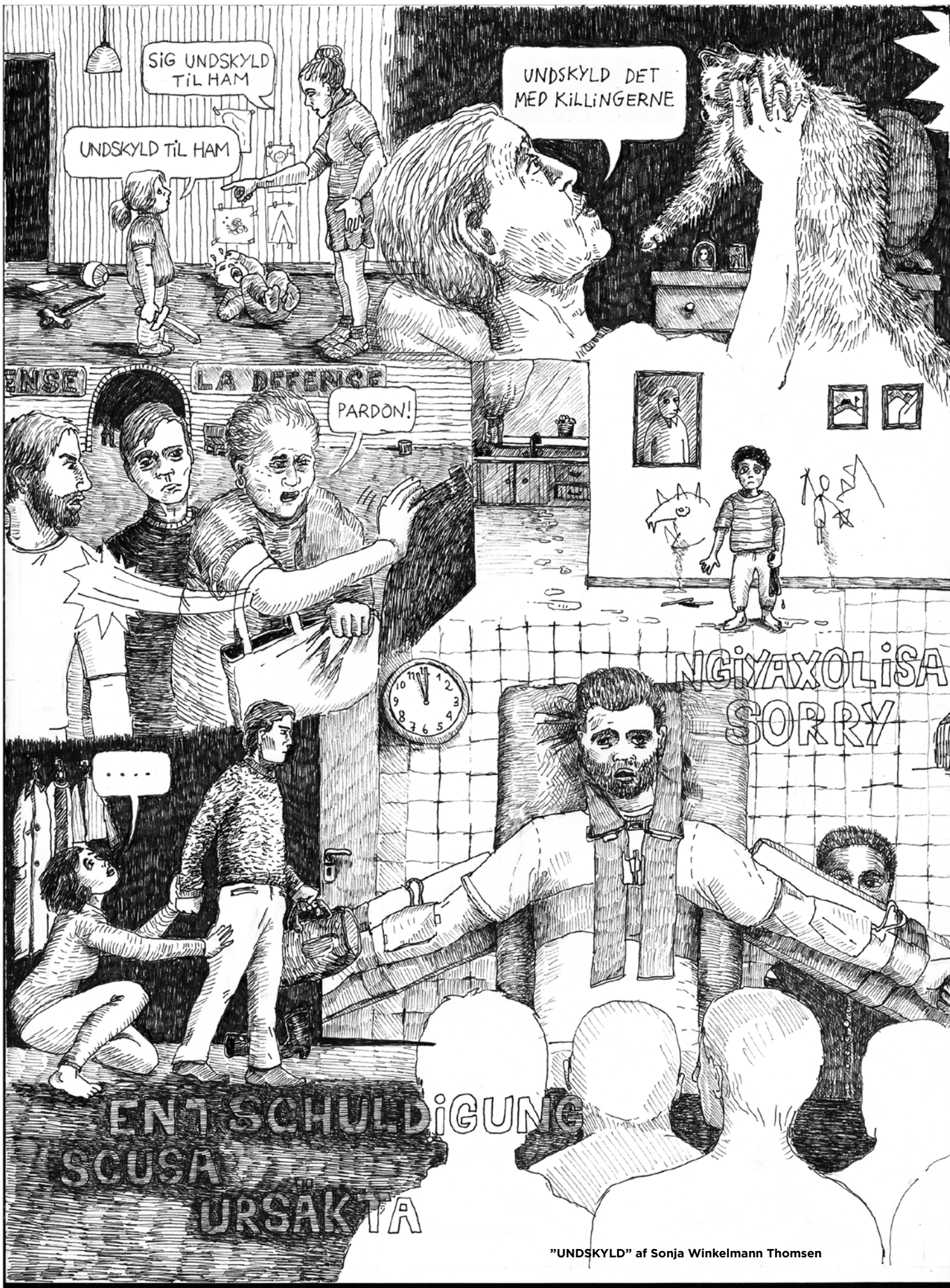
På vej ud fra Den Gamle By er basarens smalle gader fyldt til bristepunktet med mennesker. Muslimske mænd med farverige bedetæpper er på vej hjem fra deres fredagsbøn, jøder er på vej til grædemuren, og på Via Dolorosa står en gruppe kristne pilgrimme og beder. Jeg kan pludselig se, hvad biskop Younan mener, når han siger, ”at det hele hænger sammen”. Eller, som rabbiner Melchior formulerer det: ”Vi kommer til at være her i al fremtid. Vi går ingen vegne. Men det gør de heller ikke. Der er ikke nogen, der kommer til at forsvinde. Vi skal leve her sammen. Hvordan? Det er det, vi prøver at finde ud af.” ✦

”

Dialog er ikke et redskab til at få folk til at konvertere. Man må ikke blande de to ting sammen.

Biskop Munib Younan

SIG UNDSKYLD TIL HAM

UNDSKYLD TIL HAM

UNDSKYLD DET MED KILLINGERNE

PARDON!

NGIYAXOLISA
SORRY

ENTSCULDIGUNG
SCUSA
URSAKTA

"UNDSKYLD" af Sonja Winkelmann Thomsen

FLYT DIG NU

JA UNDSKYLD JEG EKSISTERER

VABANDUS PROSTITUTION

FEST PÅ FORHÅND UNDSKYLD KARINA ST

TILGIV DEM THI DE VED IKKE HVAD DE GØR

UNNSKYLD

KVAEBAJER?

SUMIMASEN JAPANSKE GIDSLER HJEMVENDT FRA IRAK

SKAM dig!

KULTUR At anvende religion som skammens udløser, er et velkendt fortællegreb, som går igen i mange af de serier vi har fulgt med i gennem årene. Så snart den kristne, præsten eller religionen bringes på banen så ved vi, at vi skal skamme os.

Af Brian Petersen

Mange læsere vil nok kunne huske faster Anna (Kirsten Rolffes) fra den eviggrønne danske tv-klassiker *Matador* (1978-82). Mads Skjerns stærkt troende indremissionske søster indtager Korsbæk – rank, sirlig og med håret – for at deltage i nevøen Daniel Skjerns konfirmation. Hendes besøg varer kun et enkelt afsnit, men efterlader alligevel et stort indtryk. Måske fordi hendes funktion i serien er at køre skam på – eller som det hedder på nudansk: *shame* – Mads Skjern (Jørgen Buckhøj) og hans nye kone Ingeborg (Ghita Nørby).

Shaming i Matador

For Anna selv er familiebesøget i Korsbæk et kulturchok. Der serveres spiritus og danses til Daniels konfirmationsfest og i gave får den unge og letpåvirkelige dreng en bog med Paul Gauguin-malerier og afbildninger af nøgne kvinder! For Mads Skjern – og seerne – er søsterens besøg en øjenåbner for, hvor langt han er nået i sin udvikling væk fra de pietistiske værdier, der prægede hans, Annas og deres yngre bror Kristens opvækst. Til Mads' store irritation er Anna fuldstændig uimponeret over den driftige brors materielle fremgang og hun misbilliger, at han 'fjotter rundt' med sin steddatter Ellen. "Er I slet ikke bange for at ødelægge hende? En sekstenårig pige i nedringet kjole," spørger hun bekymret.

"Men sådan er moden," forsvarer Mads sig. Ingeborg har lært ham at se mere lyst på tilværelsen og det holder han fast i. Han er dog stadig troende og formand for menighedsrådet. Men for Anna at se,

lever broderen et letsindigt liv. "Nogle derhjemme ville nok sige ... *syndigt*. I har haft fremgang, men Gud er blevet borte," snerrer hun.

Også Ingeborg får kontant besked fra faster Anna: "Hvis Daniels mor havde levet, havde han nok fået en bedre konfirmation," siger hun. Desuden påtaler hun, at Ingeborg morede sig til festen trods en viden om, at tjenestepigen Agnes' søn Axel var faldet i branddammen. Axel overlevede, men dét kunne Ingeborg jo ikke vide, da hun lod baron von Rytger (Bendt Rothe) klemme sig i dans. Hun optrådte som en skøge, mener Anna. Uheldigvis for hende overhører Daniel hendes intimidering af Ingeborg. "Gå din vej," er nevøens prompte reaktion. Og det gør faster Anna så.

Med andre ord holder familien Skjern stand mod forsøget på at påføre dem skam over deres måde at leve på (at Mads Skjern så til gengæld 'shamer' sin egen søn og får ham til at føle sig forkert og utilstrækkelig, fordi han ikke kan leve op til faderens forventninger, er en anden, central historie). Som fortælling er *Matador* indlysende imod den formørkede og fordomsfulde kristendom, faster Anna repræsenterer. Det samme er Ingmar Bergmans tv-serie *Fanny og Alexander* (1982).

Biskop Vergérus – internaliseret skyld

Med faderens død rives to søskende brat ud af en ubekymret barndom i den store, spraglede og frisindede teaterfamilie Ekdahl. Da moderen (Ewa Fröling) gifter sig med den strenge biskop Edvard Vergérus (Jan Mamsjö) skal børnene ikke blot vænne sig til en ny stedfar, men også til en asketisk tilværelse, der lukker resten af

”

*Som fortælling er
Matador indlysende
imod den formørkede
og fordomsfulde
kristendom, faster
Anna repræsenterer*

”

*Soningen ser dog ikke
ud til at virke efter hensigten
– tværtimod får ydmygelsen
Cerseys hjerte til at fryse
endegyldigt til is.*

verden – og især fantasien og legen – ude.

Ligesom faster Anna er biskop Vergérus overbevist om at have sandheden og retfærdigheden på sin side, men han går mere håndfast til værks. Han tøver ikke med at bruge en tæppebanker eller spærre stedbørnene inde i kolde rum for at lære dem "at elske sandheden". Navnlig Alexander har det vanskeligt med autoriteter og sætter sig kraftigt til modværge imod overgrebene. Da biskoppen på grusom vis kommer af dage ved en brand i præstegården, er det opfyldelsen af et intenst ønske hos Alexander. Men dermed er drengens plageånd ikke ude af billedet – tværtimod. Den skam, biskop Vergérus' ikke havde held til at påføre sin stedsøn i levende live, forplanter sig til Alexander i form af en nagende skyld over delagtigheden i hans død. Biskoppen hjem søger hans overspændte fantasi som et spøgelse, stærkere end nogensinde før.

Skamløsheden som kompas

Både i *Fanny og Alexander* og *Matador* er skyld og skam negativt ladede værdier, der skal bekæmpes, såvel i den indre som i den ydre verden. Et forfriskende bud på, at tingene også kan vendes på hovedet, finder vi i den amerikanske *Shameless* (2011-), et remake af en britisk serie med samme titel (2004-13).

Omdrejningspunktet er en *white trash*-familie i Chicago bestående af seks opvakte søskende og deres alkoholiserede far Frank Gallagher (William H. Macy). Den ældste datter Fiona (Emmy Rossum) har opdraget sine brødre og søstre, som trods udfordringer i et meget ulige samfund formår at holde

sammen som 'the Gallaghers'. Deres største modstander er faktisk faderen Frank. Når han ikke lige er bevidstløs af druk eller skæv af narkotika, snyder og bedrager han systematisk det amerikanske velfærdssystem og udnytter alt og alle – også sine børn. Frank er, som titlen angiver, *skamløs*.

I et afsnit skal Frank bruge en udtalelse fra en katolsk præst, men han nægter at hjælpe ham, fordi Frank på et tidspunkt har brudt ind i kirken for at få nattely. Frank bebrejder præsten, at han vender ryggen til en synder, der søger tilgivelse – og som sædvanlig får han sin vilje. I et andet afsnit får man kortvarigt sympati med Frank, da han sørger over sin uhelbredeligt syge kærestes selvmord. Men kort efter shopper han religioner – bl.a. Mormonkirken og Hara Krishna – for at finde trøst og opmærksomhed. Og han ender med at opsøge en sorggruppe for kræftsyge i håbet om at finde en ny, sårbar kvinde, der vil være kærester med ham.

Som et sikkert moralsk kompas ved Franks børn, at når de har faderens støtte og opbakning, er der noget galt. Som da han støtter sin 14-årige datter i at blive gravid, fordi det udløser offentlige støtteligheder. Eller da han byder sin ligeledes mindreårige søn velkommen i "familieforretningen" og giver ham gode råd med på vejen som narko- og våbenpusher in spe. Det ville på alle måder være klædeligt med noget mere skam i livet for Frank Gallagher.

Soning og tilgivelse

Endnu mere skamløs end Frank er dronningemoderen Cersei Lannister (Lena Headey) i *Game of Thrones*. Hun er medsammen-

svoren i mordet på sin mand, og den virkelige far til hendes børn er hendes bror og elsker Jamie (Nikolaj Coster-Waldau). I slutningen af femte sæson tvinger Westeros' religiøse ledere Cersei til at tilstå sine synder og sone dem ved at gå en offentlig bodsgang gennem byen. Selv de seere, som hader Cersei mest (der er en del usympatiske figurer i *Game of Thrones*, men Cersei ligger højt på listen), føler medlidenhed, da hun, nøgen, kortklippet og grædende, drives gennem gaderne i King's Landing, mens der messes "skam" og pøbelen spytter og råber ukvemsord efter hende. Soningen ser dog ikke ud til at virke efter hensigten – tværtimod får ydmygelsen Cerseis hjerte til at fryse endegyldigt til is, så det med stor sandsynlighed bliver en *isdronning*, der kaster sig ind i den forestående slutkamp om jerntronen.

Gud være med jer

Tilbage til *Matador*, hvor Kristen Skjern i slutningen af afsnittet "At tænke og tro" (episode 15) følger faster Anna til Korsbæk station. Mads dukker også op – ikke på eget initiativ, men fordi Ingeborg har bedt ham om det.

"Gud være med jer," siger Anna til sine brødre, inden hun stiger på toget tilbage mod det mørke Jylland. Fra et nedslået kupévindue råber hun, intenst vinkende, mens damptoget sætter i bevægelse: "Jeg vil bede for jer." – "Tja, det kan vi vel begge have brug for," siger Kristen til Mads nede på stationen. ✚

Matador kan ses på <http://www.dr.dk/Bonanza>, Fanny og Alexander er ude på dvd og vises på C More; Game of Thrones kan ses på HBO Nordic; Shameless er på Netflix.

FORLAD OS VOR SKYLD

af Lise-Lotte Rebel

Det er efterhånden en del år siden, men jeg glemmer det aldrig.

Det var i kantinen ved et mindre amerikansk universitet. Det var dér som i alle andre kantiner: Man har sin bestemte plads, nogle bordfæller, man ses med hver dag. Man ser som regel kun hinanden der. Det var på det tidspunkt, hvor koalitionen med USA i spidsen var gået ind i Irak for at fjerne Saddam Hussein. Ganske naturligt var det et tilbagevendende samtaleemne. Ved bordet sad som regel økonomichefen fra universitetets administration. En munter herre i halvtredserne. Alligevel var det, som om han blev påfaldende tavs, hver gang talen faldt på krigen. En skygge gled hen over hans ansigt, der kom et smerteligt træk ved øjnene. Han sagde ingenting. Kun få bemærkede det, mens den heftige diskussion gik videre. Indtil der til sidst en dag var en, der henvendte sig til ham, og spurgte om hans mening. Han svarede ikke direkte. Han så stift hen for sig og sagde: ”Jeg har selv været der. Jeg var der, i krigen. I Vietnam”. Så blev der ikke sagt mere den dag.

Her var et menneske, der havde set noget, som han aldrig i livet havde ønsket at se. Formentlig havde han set noget af krigens gru – den, de fleste af os har set på billeder, film og på tv. Han havde stået midt i det. Men – det er mit gæt – han havde også set noget andet. Et billede, som ikke mere lod sig viske bort. Et billede, han ville have givet alt for at kunne gøre uset, for at

slette. Men det stod der for altid, lysende klart. Billedet af ham selv. Rædslen ved at opdage, at krigen ikke alene gjorde noget ved de andre, alle ofrene. Men den gjorde også noget ved ham, soldaten. Han behøvede ikke at sige noget som helst om, hvad krigen havde fået ham til at gøre. Men der var afgrunde i hans liv, som var blevet åbenbarede, ting, som ikke mere kunne gøres usete. Der var lagt en skygge hen over hele hans liv også selv om han var en af dem, der – for en ydre betragtning – var sluppet godt hjem igen.

Et menneske kan komme til at se noget om sig selv, noget, det ville ønske, det aldrig havde set. Men som – engang set – aldrig lader sig slette eller viske bort. Det behøver man ikke at være soldat for. Jeg tror, at enhver af os indeholder mørke rum, som det er smertefuldt at åbne.

Hvordan lever vi med de tunge erfaringer af egne svigt og med bevidstheden om de gange, vi ikke slog til?

Det tema er ikke ukendt for Bibelen. Bibelen handler ikke kun om næstekærlighed, som vi så ofte hører det sagt. Nej, Bibelen handler først og fremmest om, hvordan det ser ud for os, når vi har svigtet næstekærligheden. Bibelen handler om det dyrebareste af alt, om forsoning, om tilgivelse. Om alt det, vi ikke kan tage af os selv, alt det vi netop ikke har fortjent. Men som alligevel – ubegribeligt og af nåde – bliver os til del. Bibelen er fyldt med fortællinger om svigt og skam og om, hvordan det er at

leve, når det billede, vi har af os selv, er ramponeret og flosset.

Tag blot apostlen Peter. Han var nok den mest rapmunde af alle disciplene. Da Jesus står foran tilfangetagelse, tortur og korsfæstelse, udbryder Peter: ”Jeg vil gå i døden for dig.” Men Jesus siger: ”Ak, Peter, før hanen har gaalet, har du fornægtet mig tre gange.”

Og sådan gik det.

Peter hører hanen gale og møder Jesu blik, og han går ud og græder bitterligt, står der. Skamfuldt skjuler han sit ansigt. Men historien ender ikke der. Peter får helt overrumplende og uforståeligt en ny og betroet post. Jesus kalder på ham, den svigefulde, til at gå ud i alverden og forkynde evangeliet, det glædelige ord om syndernes forladelse. Det ord, intet menneske kan sige sig selv, men som altid må høres forkyndt gennem et andet menneske. Det ord, som Peter i den grad selv havde brug for at høre, skal han sige videre. Den kristne kirke er sat ind i verden for at sige dét ord, Kristi ord. Hvor det ord lyder i sandhed, der er tilgivelse, der skabes en ny begyndelse. Skammens åg skal ikke mere tynges mennesket til jorden. I ordet er der oprejning af enhver. Syndernes forladelse betyder, at Vorherre bærer den skam, vi ikke selv kan eller tør bære. Hvor syndernes forladelse er, der er der liv og salighed, siger Martin Luther. Syndernes forladelse betyder at få lov til at begynde. På ny. Fordi der er en anden, som har begyndt med os. En ufortjent ny begyndelse. Først her begynder også et nyt liv i forhold til den, som er min næste. +

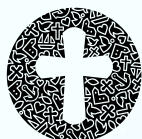
”

*Hvordan lever vi med
de tunge erfaringer
af egne svigt og med
bevidstheden om de
gange, vi ikke slog til?*

FADER VOR

**FADER VOR, DU SOM ER I HIMLENE!
HELLIGET VORDE DIT NAVN,
KOMME DIT RIGE,
SKE DIN VILJE
SOM I HIMLEN SÅLEDES OGSÅ PÅ JORDEN;
GIV OS I DAG VORT DAGLIGE BRØD,
OG FORLAD OS VOR SKYLD,
SOM OGSÅ VI FORLADER VORE SKYLDNERE,
OG LED OS IKKE I FRISTELSE,
MEN FRI OS FRA DET ONDE.
THI DIT ER RIGET OG MAGTEN OG ÆREN I EVIGHED!
AMEN.**

FOLKEKIRKEN
Helsingør Stift